

2012

# Konsultacje społeczne z perspektywą płci przedsięwzięć PPP





# Konsultacje społeczne z perspektywą płci przedsięwzięć PPP

Publikacja została opracowana w ramach projektu systemowego Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości „Partnerstwo publiczno-prywatne” finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 2.1. „Rozwój kadr nowoczesnej gospodarki”, Poddziałanie 2.1.3. „Wsparcie systemowe na rzecz zwiększenia zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw”.

**Autorzy:**

Maja Branka, Marcin Dadel

Poglądy i opinie wyrażone przez autorów publikacji nie muszą odzwierciedlać stanowiska Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości.

**Opracowanie:**

Idea Zmiany 2012

**Wydawca:**

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości  
ul. Pańska 81/83  
00-834 Warszawa  
[www.parp.gov.pl](http://www.parp.gov.pl)

**Współpraca:**

Instytut Partnerstwa Publiczno-Prywatnego, partner projektu  
[www.ippp.pl](http://www.ippp.pl)

© Copyright by Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2012

Publikacja bezpłatna

Publikacja dostępna jest także w wersji elektronicznej na stronie [www.ppp.parp.gov.pl](http://www.ppp.parp.gov.pl)

ISBN 978-83-7633-114-0

Wydanie I

Skład graficzny i przygotowanie do druku:

STUDIO R Robert Lisiecki



Publikacja współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego  
w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

# Spis treści

Wstęp	5
<b>I. Zasada równości szans kobiet i mężczyzn</b>	<b>6</b>
Prawne aspekty <i>gender mainstreaming</i>	6
Dyskryminacja i jej rodzaje	7
<i>Gender mainstreaming</i> w praktyce	9
<i>Gender mainstreaming</i> a partycypacja społeczna	12
Korzyści z uwzględniania <i>gender mainstreaming</i> w konsultacjach społecznych	15
<b>II. Konsultacje społeczne</b>	<b>17</b>
Praktyczne znaczenie konsultacji społecznych	17
Prawne aspekty konsultacji społecznych	18
Zasady dobrych konsultacji społecznych	20
Konsultacje społeczne – dlaczego się nie udają?	
Bariery i złe praktyki	22
Przygotowanie konsultacji – najczęściej popełniane błędy	23
Konsultacje: nastawienie urzędników i utrudniające przekonania	26
<b>III. Uwzględnianie równości szans w konsultacjach społecznych</b>	<b>27</b>
ZASADA 3U równościowych konsultacji:	
Uznanie – Udział – Uwzględnianie	27
Jak prowadzić konsultacje z równościową perspektywą – wskazówki	30
<b>IV. Standard minimum równościowych konsultacji – lista sprawdzająca</b>	<b>38</b>
<b>V. Dodatkowe informacje</b>	<b>40</b>
Lista równościowych organizacji	40
Inspiracje: spis przydatnych publikacji	43
Przydatne strony internetowe	44



# Wstęp

Zapraszamy Państwa do lektury publikacji na temat uwzględniania zasady *gender mainstreaming* – czyli polityki równości szans kobiet i mężczyzn – w procesie konsultacji społecznych. Konsultacje w Polsce, jak dotąd, nie cieszą się wielką popularnością, choć jak pokazuje „Raport końcowy z badania efektywności mechanizmów konsultacji społecznych” opracowany przez pracownię badań i innowacji społecznych STOCZNIA oraz MillwardBrown SMG/KRC, doświadczenia są różne.

Tą publikacją chcemy Państwa zachęcić nie tylko do prowadzenia konsultacji w ogóle, ale do prowadzenia takich konsultacji, które będą wrażliwe na płeć, to znaczy będą uwzględniać obecność kobiet i mężczyzn na etapie planowania, realizacji i ewaluacji konsultacji. Wbrew obiegowym opiniom zasada równości szans kobiet i mężczyzn ma duże znaczenie przy planowaniu projektów infrastrukturalnych, które są najczęstszym przedmiotem partnerstw prywatno-publicznych. Kobiety i mężczyźni – ze względu na pełnione role i płeć kulturową – różnią się postrzeganiem problemów i potrzebami, które mają w odniesieniu do miejsc użyteczności publicznej i planowania przestrzeni. Kiedy do perspektywy płci dodamy jeszcze wymiar wieku i niepełnosprawności, wówczas możemy zauważyć mozaikę grup o różnorodnych potrzebach. Aby móc odpowiedzieć na potrzeby tych grup i uwzględnić ich głos w planowaniu projektów, potrzebujemy uwzględnić obecność tych grup w procesie konsultacji społecznych. Warto pamiętać, że osoby niepełnosprawne stanowią 16,3%<sup>1</sup> polskiego społeczeństwa. Najwyższy wskaźnik jest w województwie lubelskim i wynosi on 20,3% – oznacza to, że co piąta osoba w tym regionie ma jakiś stopień niepełnosprawności i może doświadczać trudności związanych z barierami w korzystaniu z obiektów czy usług użyteczności publicznej. Według prognoz demograficznych, w ciągu najbliższych 20 lat, w naszym kraju znacząco wzrośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym<sup>2</sup>. Wyraźna korelacja między wiekiem, a trudnościami w funkcjonowaniu pokazuje, że powinniśmy traktować kwestię dostępności przestrzeni, jako kluczową dla utrzymania aktywności starzejącej się części społeczeństwa.

Niniejsza publikacja zbiera różne badania, doświadczenia oraz dobre praktyki. Z założenia nie opisujemy w szczegółach wszystkich aspektów konsultacji społecznych, ale skupiamy się na tym, co jest istotne z perspektywy realizacji zasady równych szans. Odsyłamy Państwa do innych pozycji, które uszczegóławiają prowadzenie procesów konsultacyjnych, choć bez wyraźnie położonego akcentu na kwestie równościowe.

---

1) Stan zdrowia ludności Polski w przekroju terytorialnym w 2004 r., GUS, Warszawa 2007.

2) Por.: Prognoza ludności na lata 2008-2035, GUS, Warszawa 2009.

# I. Zasada równości szans kobiet i mężczyzn



## Prawne aspekty *gender mainstreaming*

Zasada *gender mainstreaming* (tłumaczona tu jako zasada równości szans kobiet i mężczyzn) pojawiła się w polityce międzynarodowej w latach 90. XX wieku. Została zainicjowana podczas Światowej Konferencji w sprawach Kobiet w Pekinie w 1995 roku. Jej pokłosiem był komunikat Komisji Europejskiej z 1996 roku, który definiował czym jest zasada *gender mainstreaming* dla Unii Europejskiej: włączanie równości kobiet i mężczyzn do wszystkich strategii i działań politycznych Wspólnoty.

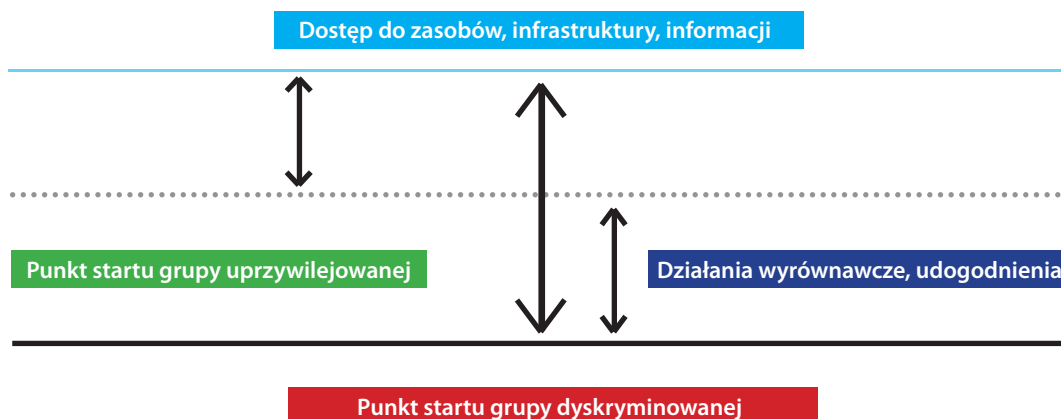
Zasada równości szans w prawie i dokumentach strategicznych Unii Europejskiej opiera się na dwóch filarach:

1. **zasadzie równego traktowania i niedyskryminacji,**
2. **obowiązku planowania konkretnych działań wyrównawczych,** gdy stwierdzamy, że jakaś grupa społeczna doświadcza nierówności lub specyficznych barier dostępu, które mogą powodować wykluczenie społeczne.

Dbanie o równość szans kobiet i mężczyzn to przede wszystkim aktywne działanie i planowanie rozwiązań przyczyniających się do zmniejszania barier, których doświadczają różne grupy społeczne w swobodnym dostępie do dóbr, usług, informacji i infrastruktury.



### Schemat wyrównywania szans



Źródło: opracowanie własne.

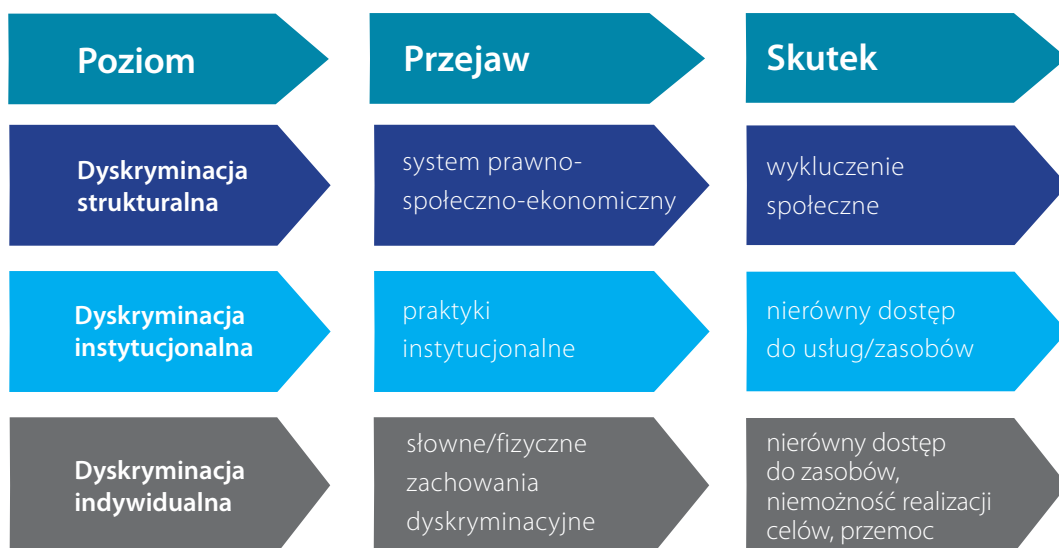
### Dyskryminacja i jej rodzaje

Dyskryminacja (*łac. discriminatio – rozróżnienie*) polega na nierównym, gorszym traktowaniu osób ze względu na przynależność do jakiejś grupy. Na dyskryminację możemy patrzeć z kilku perspektyw.

**Poziom indywidualny** to sytuacja, w której dana osoba doświadcza dyskryminacji, bądź też czuje się dyskryminowana. Przykładem doświadczenia dyskryminacji na poziomie indywidualnym jest np. odmowa zatrudnienia z powodu płci czy niepełnosprawności.

**Poziom instytucjonalny** to takie praktyki instytucji – niekoniecznie oficjalne i ogłoszone – które w efekcie utrudniają korzystanie z zasobów i usług, należących się każdemu obywatelowi/obywatelce. Przykładem są bariery architektoniczne dla osób niepełnosprawnych, czy utrudniony dostęp do informacji – braksyntezatorów mowyi/lub tłumacza języka migowego na stronach internetowych urzędów publicznych.

**Poziom strukturalny** to całość systemu społeczno-prawno-ekonomicznego, który poprzez swoje struktury, prawo, praktyki nie uwzględnia potrzeb wszystkich osób. Skutkiem dyskryminacji strukturalnej jest wykluczenie społeczne.



Źródło: opracowanie własne.

Traktat równocześnie zobowiązuje, aby UE we wszystkich swych działaniach i politykach zmierzała do zniesienia nierówności oraz wspierania równości kobiet i mężczyzn. Przepis ten wyraża zasadę *gender mainstreaming*, która nakłada obowiązek analizy wszelkich działań i polityk prowadzonych przez UE z perspektywy płci i analizowania, czy w równym stopniu korzystają z nich kobiety i mężczyźni.

Zgodnie z Komunikatem Komisji Europejskiej „**Niedyskryminacja i równość szans: odnowione zobowiązanie**”: „Faktyczne wyrównywanie szans i przeciwdziałanie dyskryminacji polega zarówno na skuteczniejszym przestrzeganiu prawa, jak i stosowaniu narzędzi politycznych:

1. **podnoszenie świadomości** [w zakresie dyskryminacji, przepisów dot. równego traktowania etc.– przyp. aut.],
2. **wprowadzanie polityki równości do głównego nurtu** działań w każdym obszarze (*equality mainstreaming*),
3. **zbieranie i analizowanie danych** [dotyczących faktycznego położenia grup narażonych na dyskryminację, mające na celu oszacowanie skali zjawiska dyskryminacji i ocenę postępów – przyp. aut.],
4. **stosowanie konkretnych działań wyrównawczych** (positive actions)“.

## Gender mainstreaming w praktyce

Kluczowe dla zrozumienia podejścia *gender mainstreaming* jest przede wszystkim rozumienie pojęcia płci.

### Płeć biologiczna (*sex*) i płeć kulturowa (*gender*)

Płeć w kontekście równości szans rozumiana jest głównie w perspektywie społeczno-kulturowej, która określana jest w języku angielskim pojęciem *gender*, w odróżnieniu od płci biologicznej (*sex*). Odnosi się ona do postrzegania roli kobiet i mężczyzn w społeczeństwie oraz relacji władzy między nimi (np. w kulturze patriarchalnej mężczyznom przypisuje się władzę, zainteresowania polityką i sprawami publicznymi, a od kobiet oczekuje się podporządkowania, posłuszeństwa i dostosowania oraz zainteresowań humanistycznych i cech opiekuńczych).

Rozróżnianie płci biologicznej od kulturowej będzie miało też praktyczne znaczenie dla procesu konsultacji społecznych – z jednej strony chodzi o włączenie obu płci i fizyczną obecność kobiet i mężczyzn w konsultacjach, z drugiej strony o uwzględnienie kulturowych ram i ograniczeń wynikających z płci kulturowej – na przykład, kto i w jakich godzinach, ze względu na pełnione role społeczne, może brać udział w popołudniowych spotkaniach konsultacyjnych.

### Przejawy gender w korzystaniu i dostępie do infrastruktury publicznej<sup>3</sup>

Zanim omówimy proces konsultacji uwzględniających równość szans kobiet i mężczyzn zobaczymy kilka przykładów na to, w jaki sposób płeć kulturowa przejawia się w takich obszarach, wydałoby się neutralnych, jak bezpieczeństwo, transport, czy dostępność w korzystaniu z infrastruktury publicznej. Pierwszym krokiem do wyrównywania szans jest dostrzeżenie nierówności. Jest to możliwe jeśli uwaga osób projektujących i realizujących projekty zostanie przeniesiona z obiektu na przyszłego użytkownika/użytkowniczkę, którzy staną się obecni w myśleniu o projekcie.

Problemy wynikają z różnic w społecznym funkcjonowaniu między kobietami i mężczyznami, które znajdują swoje odzwierciedlenie w intensywności i charakterze korzystania z infrastruktury publicznej (budynki, drogi itd.). Badania prowadzone w warunkach europejskich<sup>4</sup> wskazują między innymi na konieczność przyglądania się kwestiom związanym:

- ze sposobem portretowania przeciętnego użytkownika (np. komunikacji miejskiej) – szczególnie istotne jest tutaj określenie płci „idealnego użytkownika”, ponieważ na podstawie tego założenia projektowane są, w dalszej kolejności, systemy transportowe odpowiadające na potrzeby tak zdefiniowanego użytkownika. Często „idealny użytkownik”, to po prostu mężczyzna. Warto, aby planować również z uwzględnieniem potrzeb użytkowniczek,
- z różnicą we wzorach podróżowania między kobietami i mężczyznami, które wynikają nie tylko z tradycyjnego podziału obowiązków pomiędzy kobietami i mężczyznami w gospodarstwie domowym, ale wzorce te są również obecne w przypadku jednoosobowych gospodarstw domowych, np. samodzielni rodzice. Przyczyną tych różnic zatem jest płeć społeczno-kulturowa, a nie tylko podział obowiązków między kobietami i mężczyznami będącymi w związku.

---

3) Opracowano na podstawie: M. Branka, M. Dunaj, M. Dymowska, K. Sekutowicz, H. Zielińska, *Zasada równości szans w projektach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej – raport z badania ewaluacyjnego*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010.

4) Por. *Research on women's issues in transportation. Report of conference*, Chicago 2004, s. 181.

- Kobiety przywiązują większą wagę do aspektów bezpieczeństwa. Ale mężczyźni z uwagi na to, że częściej prowadzą samochód są bardziej narażeni na urazy. Projektowanie dróg z uwzględnieniem bezpieczeństwa sprzyjać będzie poprawie dostępności i użyteczności zarówno dla mężczyzn, jak i dla kobiet.
- Badania w tym zakresie pokazują różnice w podejściu do kwestii bezpieczeństwa wśród kobiet i mężczyzn. Kobiety opisywały jako stresujące te sytuacje, w których musiały skonfrontować się z niebezpieczeństwem na drodze np. ryzykownym zachowaniem innego kierowcy. Dla mężczyzn stresującą była sytuacja, kiedy inni użytkownicy ruchu powstrzymywali kierowanie pojazdem (np. jechali zbyt wolno).
- Wybór drogi również zależał od płci. Kobiety częściej kierowały się w swoich wyborach znacznie większą ilością czynników, takich jak natężenie ruchu, urozmaicenie czy bezpieczeństwo. Dla mężczyzn najważniejszy był czas, w jakim mogą pokonać daną odległość.
- Warto tu również przytoczyć polskie badania: mężczyźni w ciągu tygodnia pracują zawodowo średnio o 9 godzin i 27 minut więcej niż kobiety (z dojazdami). Kobiety natomiast w ciągu tygodnia poświęcają na opiekę i prace domowe o 45 godzin 21 minut więcej od mężczyzn.
- Strach przed napaścią na tle seksualnym ma znaczący wpływ na obecność kobiet w przestrzeni publicznej. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest, jak wskazuje Wandy Davis, autorka artykułu „*Safety in Public Urban Space: The Work of Women’s Design Service*”<sup>5</sup>, skazywanie się przez kobiety na pozostawanie w domu po zmroku. W przypadku miesięcy zimowych na półkuli północnej zmrok zaczyna się o 16<sup>00</sup>. Taki stan rzeczy ma ogromny wpływ na aktywność kobiet, zatrudnienie, kształcenie się, a także wykorzystanie czasu wolnego. Spośród wielu aspektów związanych z poczuciem bezpieczeństwa. Davis wymienia m.in.: dobre oświetlenie, dobrą widoczność (bez krzaków, drzew itd. np. wokół przystanku), zastąpienie podziemnych przejść dla pieszych – przejściami naziemnymi. Do poprawy poczucia bezpieczeństwa kobiet przyczynia się także obecność personelu płci żeńskiej lub personelu zróżnicowanego płciowo.
- Analizując problem z perspektywy dyskryminacji wielokrotnej, kiedy rozpatrujemy jednocześnie kwestie wieku i płci warto uwzględnić wyniki badań, które Maciej Błaszczak i Łukasz Błaszczak przytaczają w publikacji „*Rzeczy są dla ludzi. Niepełnosprawność i idea uniwersalnego projektowania*”<sup>6</sup>. Z badań tych wynika, że 2% badanej populacji osób starszych przy poruszaniu się w przestrzeni miejskiej towarzyszy lęk przed upadkiem, 23% lęk przed zgubieniem się, 25% trudności w chodzeniu, a 10% osób ma trudności w przejściu przez skrzyżowanie. Problem ten dotyczy zarówno kobiet jak i mężczyzn, choć ze względu na polskie uwarunkowania demograficzne częściej dotyczyć będzie starszych kobiet.
- Szczególnie istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa są także kwestie związane z ochroną przeciwpożarową budynków. W przypadku kobiet i mężczyzn z niepełnosprawnościami sensorycznymi ważne staje się wyposażenie budynku w systemy alarmowe, zarówno słuchowe, jak i wzrokowe oraz w czytelne oznakowania dróg ewakuacyjnych.

---

5) Artykuł dostępny na stronie: *Gender and the Built Environment Database*: [www.gendersite.org](http://www.gendersite.org).

6) Por. M. Błaszczak, Ł. Błaszczak, *Rzeczy są dla ludzi. Niepełnosprawność i idea uniwersalnego projektowania*, Warszawa 2010, s. 78.

- Autorzy podręcznika „*Toolkit for the assessment of Bus Stop Accessibility and Safety*”<sup>7)</sup> wskazują na jeszcze inne kwestie związane z bezpieczeństwem obiektów użyteczności publicznej:
  - oświetlenie przystanków jest niezwykle istotne z punktu widzenia poczucia bezpieczeństwa kobiet i mężczyzn, niemniej jednak należy unikać zbyt intensywnego oświetlenia, które mogło by spowodować, że pasażer oczekujący na przystanku jest doskonale widoczny dla obserwatora z zewnątrz, ale sam ma trudności w obserwowaniu otoczenia przystanku.
  - zapewnienie takich rozwiązań technicznych, które będą trudno dostępne dla wandalii (odpowiednie materiały, osłony, żarówki LED-owe, unikanie elementów, które łatwo ukręcić) – widok zdemastowanego urządzenia/miejsca znacząco wpływa na obniżenie poczucia bezpieczeństwa,
  - lokowanie reklam na tym skrzydle przystanku/wiaty, które nie zasłania wnętrza i znajdujących się tam pasażerów dla nadjeżdżającego kierowcy,
  - umieszczenie infrastruktury ulicznej (np.: ławki, kosze na śmieci itp.) w taki sposób, aby tworzyła ona ochronę przed niebezpieczeństwami drogowymi (np. nieumyślnym wejściem na drogę), podkreślenie istnienia niebezpieczeństw poprzez wyróżniające oznakowanie i większą intensywność oświetlenia tam, gdzie jest możliwe przypadkowe narażenie się na niebezpieczeństwo, zapewnienie antypoślizgowego wykończenia np. stopni, dobrych uchwytów i stabilnego podłoża,
  - zapewnienie konsekwencji i uniformizacji w oznakowaniu i wyglądzie poszczególnych elementów infrastruktury przystankowej,
  - usytuowanie telefonu alarmowego w pobliżu przystanku z możliwością skorzystania także przez osoby głuche,
  - rozszerzenie chodnika w pobliżu przystanku, aby zapewnić możliwość komfortowego poruszania się w obrębie przystanku zarówno pieszym, jak i osobom oczekującym.

---

<sup>7)</sup> *Toolkit for the assessment of Bus Stop Accessibility and Safety*, Easter Seals Project ACTION, Washington, 2005, on-line: <http://projectaction.easterseals.com>, s. 8.

## Gender mainstreaming a partycypacja społeczna<sup>8</sup>

Termin partycypacja ma różne znaczenia, od biernego – kiedy ludziom mówi się, co się wydarzy (informowanie), przez konsultacje, kiedy to ludzie pytani są o opinie, jednak nie muszą one być wzięte pod uwagę, po samomobilizację, kiedy ludzie podejmują działania zarówno w ramach instytucji, jak i poza nimi. Często jednak termin partycypacja używany jest nieadekwatnie – to co wydaje się być partycypacyjnym podejściem z perspektywy osób, które mają władzę (zapytaliśmy ludzi, co myślą), w porównaniu do tych osób, które jej nie mają (zapytali nas, ale nie słuchali tego co mówimy), to są czasami dwie zupełnie odmienne perspektywy.

**Prawdziwa partycypacja polega na stworzeniu takiego procesu podejmowania decyzji, w którym te osoby/grupy, na życie których decyzja wpłynie w największym stopniu, będą miały rzeczywistą możliwość udziału i wpływu na tę decyzję.**

Aby partycypacja była skuteczna konieczne jest podstawowe zrozumienie, w jaki sposób funkcjonuje społeczność lokalna, z jakich grup się składa. Żadna wspólnota mieszkańców tworząca samorząd nie jest jednorodna – a zatem nie każda osoba ma te same potrzeby, perspektywy, czy doświadczenia. Kolejnym wymiarem różnicującym grupy w danej społeczności jest dostęp do władzy. Wszystkie te zmienne muszą być uwzględniane, kiedy myślimy o społeczności lokalnej, obywatelach, mieszkańcach. Płeć jest wymiarem, w którym różnice w dostępie do władzy, są wyraźnie widoczne. Innymi tego rodzaju różnicującymi wymiarami będą np. wiek, sprawność, status społeczno-ekonomiczny.

Każdy z tych wymiarów wpływa też na sposób podejmowania decyzji, co najmniej na dwa sposoby:

- **na proces podejmowania decyzji** – czyli sposób, w jaki konsultacje są prowadzone. Różni ludzie będą zdolni do zaangażowania się w proces podejmowania decyzji w różnym stopniu – nie każdy może/ma odwagę by publicznie zabierać głos, nie każdy będzie chciał/mógł wypełniać kwestionariusz (zwłaszcza elektronicznie), nie każdy przyjdzie na otwarte spotkanie. Dbanie o włączający i partycypacyjny proces podejmowania decyzji wymaga stosowania różnorodnych technik i sposobów, które odpowiedzą na różnorodne potrzeby i możliwości poszczególnych grup i ich reprezentantów,
- **na treść decyzji** – czyli kwestie, których dotyczy decyzja. W ramach jednej społeczności, ludzie będą mieć różne problemy i potrzeby oraz różne opinie na temat tego, jakie w ogóle problemy występują. Proces podejmowania decyzji również powinien uwzględnić tę różnorodność.

Dobre zaplanowanie konsultacji powinno prowadzić do takiego modelu, który promuje równość pomiędzy różnymi grupami w danej społeczności, włączając w to perspektywę równości kobiet i mężczyzn.

Z perspektywy planowania konsultacji kluczowy będzie proces, który włączając perspektywę różnorodnych grup, do pewnego stopnia oddaje im wpływ nad tym procesem, a w efekcie wzmacnia przedstawicieli/przedstawicielki tych grup.

Na tym polegać będzie różnica między standardowym procesem badania opinii (zadawanie jak największej grupie ludzi tych samych pytań), a procesem partycypacyjnym, w który zaangażowanych jest jak największej osób, które uczą się, analizują i wymyślają rozwiązania. Dlatego niezwykle ważna jest refleksja nad tym, do jakiego stopnia planowany proces konsultacji uwzględnia równościową perspektywę i głos tych, których władza w społeczności jest niewielka – kobiet, seniorów, niepełnosprawnych kobiet i mężczyzn.

## Przykład działań konsultacyjnych z uwzględnieniem równości szans

To co jest istotą polityki *gender mainstreaming* to przede wszystkim włączanie perspektywy i doświadczenia kobiet i mężczyzn w główny nurt polityki i działań.

Na przykładzie infrastrukturalnego działania, jakim jest planowanie transportu miejskiego, ilustrujemy na czym polega uwzględnienie perspektywy *gender mainstreaming* w analizie problemu.

### KOBIETY I MĘŻCZYŹNI A TRANSPORT

Poniższa lista powstała w wyniku badań, które pokazały, że podróż jest inaczej definiowana przez kobiety, a inaczej przez mężczyzn, w związku z czym różne są potrzeby tych grup.

Najważniejszy wniosek: w związku z płcią kulturową i rolami płci, kobiety podróżują częściej i na krótkich odcinkach (dowóz dzieci do przedszkoli, praca, zakupy), mężczyźni spędzają więcej czasu na dojazdach do pracy, ale są to dłuższe odcinki, niewymagające przesiadek.

#### Przykład analizy kwestii *gender* w projekcie dotyczącym transportu miejskiego:

- Czy projekt inwestycji identyfikuje osobno mężczyzn i kobiety jako użytkowników i użytkowniczkę transportu?
- Czy dane dotyczące sytuacji wyjściowej są zbierane i analizowane z perspektywy płci: ról pełnionych przez kobiety i mężczyzn (gender) i realizacji tych ról w przestrzeni miejskiej i użyciu transportu?
- Czy projekt uwzględnia analizę płci i wprowadza komponenty albo wskaźniki transportu odnoszące się do kwestii płci? Np. analizę użytkownika idealnego pod kątem płci?
- Czy kwestia mobilności i dostępu osób nie będących kierowcami, z których większość stanowią kobiety i osoby starsze, została rozważona? Czy uniknięto planów i praktyk inwestycyjnych, w których faworyzowany jest transport samochodowy?
- Czy zostało zapewnione uczestnictwo różnych grup osób korzystających z transportu w procesach planowania i podejmowania decyzji?<sup>9</sup>

Przykłady te podajemy, ponieważ dopiero, gdy zdamy sobie sprawę, jak różnorodne są potrzeby poszczególnych grup (kobiet, mężczyzn, osób starszych, dzieci, osób z niepełnosprawnościami), i jakie możliwe rozwiązania wspierają ich funkcjonowanie, łatwiej nam będzie przekonać siebie i innych, że warto prowadzić konsultacje z uwzględnieniem perspektyw różnych grup.

### DOBRA PRAKTYKA: SZWECJA

#### – KONSULTACJE UWZGLĘDNIAJĄCE PERSPEKTYWĘ RÓWNOŚCIOWĄ<sup>10</sup>

W ramach **projektu Dialog obywatelski** postawiono sobie za cel zwiększenie partycypacji wśród obywateli gminy, by w ten sposób zwiększyć udział obywateli, szczególnie z grup mających poczucie wykluczenia. W tym celu postawiono sobie pytania: Co utrudnia partycypację? Jakie warunki mają znaczenie dla partycypacji? Skupiono się też na wprowadzaniu uzyskanych propozycji w życie. Projekt przeprowadzono w trzech fazach:

**1. Inwentaryzacja doświadczeń** i metod z tych praktyk demokracji bezpośredniej, które już są stosowane w gminie. Jednym z celów tej fazy było zakorzenienie projektu w organizacji gminnej przez wciągnięcie większej liczby ludzi w proces partycypacji.

9) Za: *Gender and Urban Transport: Smart and Affordable*, Eschborn 2007, s. 34: [www.itdp.org/documents/7aGenderUT\(Sept\)300.pdf](http://www.itdp.org/documents/7aGenderUT(Sept)300.pdf)  
10) Za: Katarzyna Jezierska, *Dialog obywatelski w Szwecji*, Pracownia Badań i Innowacji Społecznych STOCZNIA, Warszawa 2010, s. 11-12.

**2. Dialog obywatelski.** W tej fazie gmina zwróciła się do obywateli, by dowiedzieć się, jakich ulepszeń i ułatwień uczestnictwa oczekują. Dialog prowadzono za pomocą różnych metod: seminariów, panelu obywatelskiego, warsztatów przyszłościowych oraz osobnych konsultacji z osobami niepełnosprawnymi. Powołano też grupę obywateli, którzy wydawali opinie i byli konsultowani przez cały czas prowadzenia projektu.

Ten etap dialogu widziano jako wypróbowanie różnych metod partycypacji.

#### **PANEL OBYWATELSKI W GMINIE HUDDINGE**

W maju 2007 roku gmina Huddinge po raz pierwszy zorganizowała panel obywatelski. Wysłała indywidualne zaproszenia do 1500 losowo wybranych obywateli obszaru Skogås-Trångsund. W zaproszeniu zaznaczono, że tylko 40 osób może wziąć udział w panelu wg kryteriów doboru: równy podział wg płci, wieku, pochodzenia etnicznego i adresu zamieszkania. W zaproszeniu zaznaczono też, że nagrodą za uczestnictwo będzie kupon zakupowy do popularnej sieci sklepów (300 kr). Zgłosiło się 40 obywateli z czego 30 ostatecznie wzięło udział w panelu.

Mimo tego, że nie zrobiono selekcji (za mało było zgłoszeń) uzyskano dobry rozrzut wg wszystkich wyznaczonych kryteriów, z lekką przewagą ludzi w średnim wieku. Dlatego zdecydowano, że w przyszłych panelach uzupełni się grupę o ludzi młodych w przedziale wiekowym 16-25 lat. W panelu współpracowało też ośmiu polityków, którzy koordynowali dyskusję w mniejszych grupach oraz jeden dziennikarz, który pełnił rolę moderatora w dyskusji na całym forum. Zapewniono możliwość dostępu do tłumaczy dla imigrantów i opieki nad dziećmi podczas panelu.

Pytania, które postawiono uczestnikom dotyczyły tego co gmina powinna zrobić, by zwiększyć uczestnictwo grup wykluczonych. Dyskusja zakończyła się listą konkretnych propozycji, które ustawiono wg priorytetów dzięki głosowaniu. Za najważniejszy czynnik zachęcający do partycypacji uznano dobrą informację zwrotną nt. rezultatów konsultacji. Inne popularne propozycje to interaktywna platforma internetowa, możliwość opieki nad dziećmi, mniej formalne spotkania. Poproszono też uczestników o ocenę samego panelu. Większość z nich nigdy wcześniej nie udzielała się w sprawach gminy, z czego wyciągnięto wnioski, że zaproszenie indywidualne to dobra metoda dotarcia do jednostek wykluczonych z konsultacji. Generalna ocena uczestników była bardzo pozytywna (średnio 4,4 na 5 punktów).

**3. Analiza i rezultat.** Na tym etapie podsumowano doświadczenia zebrane podczas procesu i napisano praktyczny Podręcznik Partycypacji przeznaczony dla polityków i urzędników gminy Huddinge oraz Przewodnik Partycypacji przeznaczony dla obywateli gminy, w którym znajdują się praktyczne informacje o możliwych kanałach partycypacji w Huddinge. Przewodnik jest dostępny we wszystkich bibliotekach gminy, rozdawany przy okazji powitania nowo przybyłych imigrantów oraz przy różnych gminnych uroczystościach.

By wprowadzić w życie metody i doświadczenia wypracowane w projekcie w latach 2006-2007 od 2008 roku oferuje się urzędnikom i politykom możliwość kształcenia z zakresu dialogu obywatelskiego i partycypacji, m.in. na podstawie Podręcznika Partycypacji.

Zgodnie z jedną z propozycji z panelu obywatelskiego gmina zobowiązała się też stworzyć w 2008 roku interaktywną platformę internetową, w tworzenie której włączono młodzież.



## Korzyści z uwzględniania *gender mainstreaming* w konsultacjach społecznych<sup>11</sup>

Uwzględnienie zasady równości szans kobiet i mężczyzn, czy szerszej perspektywy równościowej dotyczącej grup marginalizowanych na poziomie praktycznym i procedury konsultacji społecznych, oznacza podjęcie szczególnych wysiłków, które zapewnią, że głos grup dyskryminowanych będzie zauważony, usłyszany i doceniony, a w efekcie końcowym wzięty pod uwagę w procesie podejmowania decyzji.

Czasami wydaje się, że włączanie i angażowanie mieszkańców i mieszkanki może okazać się ryzykowne i może utrudniać cały proces bądź przynieść nieoczekiwane konsekwencje dla końcowego rezultatu, np. że konsultacje społeczne uwzględniające perspektywę równościową znacznie wydłużą proces, komunikowane oczekiwania będą nierealne i niemożliwe do spełnienia, czy, że sam proces konsultacji uaktywni polityczną opozycję, bądź też sam wynik – ze względu na grupy, które się zaangażują – będzie w efekcie niereprezentatywny.

Jesteśmy jednak przekonani, że korzyści z angażowania społecznego kobiet i mężczyzn znacznie przewyższają te obawy, jeżeli odpowiednio zaplanujemy sam proces równościowych konsultacji – o czym piszemy w następnym rozdziale.

### 10 najważniejsze korzyści z równościowych konsultacji:

1. Stworzenie płaszczyzny współuczestnictwa i zaangażowania mieszkańców i mieszkanki w różnym wieku i o różnym stopniu sprawności, czego rezultatem jest wzmocnienie i decyzyjność tych grup (*empowerment*).
2. Kształtowanie postawy współodpowiedzialności wśród różnorodnych grup za rozwój miasta/gminy itp.
3. Pozyskanie przez samorząd szerszej perspektywy, dodatkowego źródła informacji i możliwych rozwiązań, co wpłynie na jakość podejmowanej decyzji i ich legitymizację.
4. Uwrażliwienie na problemy i perspektywy różnorodnych grup, które nie były widoczne lub nieuwzględniane w analizie problemu.
5. Pomoc w monitorowaniu prowadzonej polityki i bieżąca informacja na temat ewentualnych zmian i potrzeb tych zmian pod kątem różnorodnych grup.
6. Ułatwienie i wzmocnienie partnerskich relacji pomiędzy różnymi grupami obywateli i obywaterek.
7. Pozyskiwanie przychylności mieszkańców i mieszkanki dla inwestycji miejskich.
8. Osiąganie celów inwestycyjnych bez zakłóceń i konfliktów z obywatelami i obywatelkami.
9. Tworzenie pozytywnej aury wokół realizowanej polityki na rzecz mieszkańców i mieszkanki.
10. Budowanie zaufania wobec urzędu, tworzenie pozytywnego wizerunku urzędu, jako władzy, która dzieli się decyzyjnością.

Z punktu widzenia równości szans kobiet i mężczyzn, wartą specjalnego podkreślenia jest pierwsza z wymienionych korzyści: Stworzenie płaszczyzny współuczestnictwa i zaangażowania mieszkańców i mieszkanki w różnym wieku i o różnym stopniu sprawności, czego rezultatem jest wzmocnienie i decyzyjność tych grup (*empowerment*). *Empowerment* to strategia pracy z grupami marginalizowanymi, której celem jest wzmocnienie, uwłasnowolnienie czy uppełnomocnienie przedstawicieli grupy marginalizowanej, która pozbawiona jest realnego wpływu na kształt poszczególnych obszarów życia społecznego.

---

11) Opracowanie własne na podst.: *Viewfinder: A Policy Maker's Guide To Public Involvement*, Cabinet Office; Marta Rawłuszko, *Zasada równości szans we współpracy samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi – wspólne wyzwanie i odpowiedzialność*, w: *Poradnik modelowej współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych*, Sieć SPLOT, Warszawa 2012, Zofia Łapniewska, *Perspektywa grup marginalizowanych w budżetach lokalnych na przykładzie narzędzia gender budget oraz budżetów partycypacyjnych*, artykuł publikowany na stronie: <http://www.rownoscwsamorzadzcie.pl/dokumenty/n1.pdf>, dostęp 15.03.2012.

Według Agencji Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) proces empowermentu kobiet (ale także innych grup wykluczonych) składa się z pięciu głównych elementów:

1. wzmocnienia poczucia własnej wartości,
2. uzyskania prawa do decydowania,
3. prawa do posiadania kontroli nad własnym życiem, zarówno w sferze prywatnej, zawodowej, jak i społecznej,
4. dostępu do możliwości i zasobów,
5. zdolności wpływania na kierunek zmian społecznych, zmierzających do stworzenia bardziej sprawiedliwego ładu społeczno-ekonomicznego<sup>12</sup>.

## II. Konsultacje społeczne



### Praktyczne znaczenie konsultacji społecznych

Konsultacje społeczne zajmują o tyle specyficzne miejsce w naszym społeczeństwie, że najczęściej słychać o nich wtedy, gdy się nie odbyły. Brak konsultacji lub przeprowadzenie ich w sposób niedostateczny może się bowiem stać zarzewiem konfliktów i społecznych sprzeciwów.

O ile sam brak konsultacji jest oczywisty – po prostu realizowana jest decyzja, która nie była w żaden sposób dyskutowana z potencjalnymi interesariuszami, o tyle kwestia niedostateczności konsultacji jest o wiele bardziej płynna i zależy od co najmniej kilku czynników (np. zrozumiałości przedmiotu konsultacji, właściwego doboru konsultowanych podmiotów, czasu konsultacji).

To co warto przede wszystkim stwierdzić o konsultacjach to fakt, że nie są one ani informowaniem o podjętej decyzji (i ewentualnym sprawdzaniem reakcji otoczenia), ani też negocjacjami z oponentami.

**Zasadniczym celem konsultacji społecznych jest uzyskanie jak największej wiedzy o sprawie, w której podjęta zostanie decyzja i poznanie opinii na temat sprawy/decyzji tych osób i instytucji, które mają jakkolwiek w niej interes (prywatny, społeczny, pośredni lub bezpośredni).**

Dobrze przeprowadzone konsultacje pozwalają na uzyskanie następujących efektów:

1. Zebranie informacji, które mogą być niedostępne w inny sposób.
2. Poznanie innych opinii, które mogą być niedostępne w inny sposób.
3. Poznanie potrzeb związanych ze sprawą/decyzją tych grup, które w sposób pośredni lub bezpośredni zostaną nią dotknięte.
4. Podjęcie lepszej decyzji, uwzględniającej różne interesy i potrzeby, a co za tym idzie lepiej dopasowanej do kontekstu, w jakim jest ona podejmowana.
5. Obniżenie potencjalnych napięć społecznych.

Konsultacje mają zatem praktyczne znaczenie zarówno wtedy, gdy się odbędą, jak i wtedy, gdy nie zostaną przeprowadzone. Warto pamiętać o tym, że wywołany społeczny opór jest o wiele trudniej łagodzić

w warunkach niekontrolowanych, niż w warunkach zaplanowanych konsultacji społecznych. Dobre zaplanowanie konsultacji i ich rzetelne przeprowadzenie nie jest jeszcze warunkiem wystarczającym do uzyskania akceptacji społecznej, ale jest niezbędne do takiej komunikacji z otoczeniem, które może nas do niej zbliżyć.

O wiele łatwiej zaakceptować jest nawet trudną decyzję wtedy, gdy miało się udział w jej podejmowaniu, niż wtedy, gdy została ona niejako narzucona z zewnątrz. Warto podkreślić, że zadania realizowane przez partnerstwa publiczno-prywatne najczęściej związane będą z przeprowadzeniem jakiejś istotnej zmiany dla społeczności lokalnej. Już sama realizacja inwestycji w takiej formie w wielu środowiskach może być postrzegana jako znacząca zmiana. Naturalnym społecznym procesem jest pojawienie się sceptycyzmu, a czasem niechęci lub nawet wrogości wobec zmiany.

### Prawne aspekty konsultacji społecznych

W Polsce istnieje szereg uregulowań dotyczących procesu konsultacji. Zalecenia dotyczące konsultacji znajdują się w licznych ustawach, rozporządzeniach i innych przepisach. Przy wykonywaniu określonej działalności – w tym o charakterze inwestycyjnym – jesteśmy zobowiązani do realizacji obowiązków konsultacji wynikających z ustawy. Jest to pewne minimum, które powinniśmy wykonać. My zachęcamy, by do konsultacji podchodzić bardziej ambitnie. Ale dla porządku przedstawiamy główne zapisy prawne dotyczące kluczowych sfer życia społecznego.

Podstawą do przeprowadzania konsultacji są w szczególności ustawy:

1. ustawa z o samorządzie gminy,
2. ustawa o samorządzie powiatu,
3. ustawa o samorządzie województwa,
4. ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
5. ustawa o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
6. ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
7. ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju,
8. ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
9. ustawa o pomocy społecznej.

#### **1. Ustawy o samorządzie gminy, powiatu, województwa, działalności pożytku publicznego i o wolontariacie**

Zgodnie z ustawami samorządowymi<sup>13</sup> jednostki samorządu terytorialnego są zobowiązane przeprowadzać konsultacje społeczne w przypadkach określonych w tych ustawach, m.in. tworzenia, łączenia, podziału i znoszenia gmin oraz ustalania ich granic; nadawania gminie lub miejscowości statusu miasta i ustalania jego granic; tworzenia jednostki pomocniczej (sołectwa, osiedla); ustalania i zmiany nazwy gminy oraz siedziby ich władz; tworzenia, łączenia, dzielenia i znoszenia powiatów oraz ustalania ich granic; ustalania i zmiany nazw powiatów oraz siedziby ich władz. **Konsultacje te mają charakter obowiązkowy.** Każda z tych ustaw dopuszcza jednak możliwość prowadzenia konsultacji w „sprawach ważnych dla gminy, powiatu, województwa”. **Konsultacje mają wtedy charakter nieobowiązkowy, fakultatywny.**

---

13) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r o samorządzie gminnym Dz. U. 2001 Nr 142 poz. 1591 z późn. zm. tj; ustawa z dnia 5 czerwca 1998 o samorządzie powiatowym Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm tj.; ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1592 z późn. zm tj.).

Możliwe jest przyjęcie lokalnych przepisów określających, co i w jaki sposób jest konsultowane. Zatem nawet gdy nie istnieje ustawowy obowiązek konsultowania lokalnie wszystkich dokumentów, o tyle może istnieć lokalne prawo, które zobowiązuje do tego organy administracji publicznej i ich agendy.

## **2. Ustawa o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko<sup>14</sup>**

Ustawa zobowiązuje organy administracji do udostępniania każdemu obywatelowi informacji o środowisku i jego ochronie. Organ administracji, który przygotowuje decyzję bądź raport dot. środowiska objęty zakresem ustawy, jest zobowiązany zapewnić udział społeczeństwa w przygotowaniu tego dokumentu. Ponadto ustawa określa sposób udziału obywateli w opracowywaniu tych dokumentów, a także uprawnienia organizacji ekologicznych.

## **3. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym<sup>15</sup>**

Ustawa reguluje tryb postępowania m.in. przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i studium uwarunkowań. Określa obowiązki organów administracji publicznej dotyczące sposobu konsultowania m.in. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, powiatu lub województwa oraz planów zagospodarowania przestrzennego. Obowiązkiem jest m.in. publiczna informacja o przystąpieniu do sporządzania planów oraz organizacja publicznej dyskusji nad rozwiązaniami przyjętymi w planie lub studium. Informacja o przystąpieniu do sporządzenia studium lub planu powinna zawierać informację o sposobie i formie składania do nich wniosków. Uwagi może wnieść każdy pisemnie lub elektronicznie.

## **4. Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju<sup>16</sup>**

Zgodnie z zapisami tej ustawy obowiązkowym konsultacjom podlegają projekty programów rozwoju, strategii rozwoju. Uczestnikami konsultacji są jednostki samorządu terytorialnego, partnerzy społeczni i gospodarczy. Ustawa reguluje sposoby ogłoszenia konsultacji, terminy na zgłoszenie uwag oraz sposoby prezentacji wyników.

## **5. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy<sup>17</sup>**

Ustawa zobowiązuje samorządy regionalne i powiatowe do konsultowania opracowywanych planów działań na rzecz zatrudnienia oraz działań instytucji rynku pracy.

## **6. Ustawa o pomocy społecznej<sup>18</sup>**

Zgodnie z ustawą konsultacjom podlegają: opracowanie i realizacja gminnych i powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych oraz strategia wojewódzka w zakresie polityki społecznej.

---

14) Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199 poz. 1227 z późn. zm.).

15) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2003 nr 80 poz. 717).

16) Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. Nr 227, poz. 1658).

17) Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. Z 2004 r, nr 99, poz. 1001 z późn. zm.).

18) Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. Z 2004 roku , nr 64, poz. 593).

## Zasady dobrych konsultacji społecznych

**Zasada reprezentatywności** – najistotniejsza zasada z perspektywy równości szans, zakłada reprezentację w konsultacjach wszystkich podmiotów, w tym tych, które z różnych względów – *również kulturowych* – nie uczestniczyły dotąd w podobnych przedsięwzięciach.

Zasada reprezentatywności przewiduje, że organizator w sposób szczególny zadba o grupy, które dotychczas były niedorepresentowane. Zasada ta może być realizowana zarówno w sposób ilościowy (proporcjonalne uczestnictwo przedstawicieli/przedstawicielek poszczególnych grup), jak i jakościowym (specjalne działania kierowane do ściśle określonej grupy).

**PRZYKŁAD REALIZACJI ZASADY:** w ramach działań konsultacyjnych przewidziano badanie ankietowe wybranej grupy mieszkańców. W grupie tej uwzględniono proporcjonalny do liczby ludności na terenie miasta udział kobiet i mężczyzn, osób młodych, osób starszych, osób pracujących i bezrobotnych.

Ze względu na brak danych dotyczących osób z niepełnosprawnościami zaplanowano dodatkowe badania w formie wywiadów w grupach fokusowych, do których rekrutowano osoby z różnymi niepełnosprawnościami.

**Zasada partnerstwa** – uznaje podmiotowość wszystkich stron biorących udział w procesie konsultacji, jednocześnie dając im prawo do wyrażania opinii w swoim imieniu, zakłada także dobrą wolę i chęć osiągnięcia rozwiązania uznającego indywidualne potrzeby zaangażowanych podmiotów.

**PRZYKŁAD REALIZACJI ZASADY:** w ramach przygotowań do konsultacji przeprowadzono szkolenia dla urzędników, których celem było wzmocnienie przekonania o istotności konsultacji społecznych. W trakcie konsultacji wszystkie zgłoszone uwagi zostały rozpatrzone, a decyzjom o ich uwzględnieniu bądź odrzuceniu towarzyszyły uzasadnienia. Wszystkie zainteresowane podmioty zostały powiadomione o wynikach konsultacji.

**Zasada efektywności** – to przyjmowanie takich środków do osiągnięcia celów, który przy najniższym możliwym nakładzie dają możliwe najlepszy rezultat. W kontekście konsultacji społecznych trzeba podkreślić, że ich rezultatem nie jest wyłącznie uzyskanie opinii, ale też jakość prowadzonego procesu (jeżeli jest wysoka staje się elementem pewnego rodzaju trwałości relacji z otoczeniem i przyszłej wiary partnerów w sensowność uczestniczenia w procesie konsultacyjnym).

**PRZYKŁAD REALIZACJI ZASADY:** w działaniach informacyjno-promocyjnych przewidziano szereg kanałów komunikacyjnych dotyczących konsultacji. Każdy z tych kanałów został wybrany z myślą o konkretnej grupie odbiorców informacji. Do firm informacja została przesłana za pośrednictwem lokalnej agencji rozwoju oraz izby handlowej, do organizacji pozarządowych – na podstawie listy organizacji współpracujących z urzędem oraz rejestru tworzonego przez koordynatora współpracy w samorządzie.

Do osób z niepełnosprawnościami informacja została przesłana przez ośrodek pomocy społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie oraz organizacje społeczne wspierające te osoby.

**Zasada jawności** – to przyjmowanie takich sposobów działania, które zagwarantują jawność wszystkich materiałów służących podjęciu decyzji. Jawność powinna uwzględniać różny sposób

docierania do informacji przez zainteresowane podmioty, a także różny stan wiedzy i kompetencji, które są niezbędne do podjęcia decyzji.

**PRZYKŁAD REALIZACJI ZASADY:** w procedurze prowadzenia konsultacji społecznych przewidziano, że wszystkie informacje dotyczące poszczególnych etapów konsultacji będą jawne. Na stronie internetowej stworzono specjalną zakładkę, w której publikowane są wszelkie informacje.

Procedura przewiduje publikowanie w szczególności: informacji o spotkaniach z co najmniej 14-dniowym wyprzedzeniem, dokumentów związanych z przedmiotem sprawy – z co najmniej 14-dniowym wyprzedzeniem, wszystkich zgłoszonych opinii wraz z informacją o autorze/autorce oraz uzasadnień o ich przyjęciu bądź odrzuceniu.

**Zasada uczciwej konkurencji** – takie planowanie i prowadzenie procesu konsultacji, które gwarantuje wszystkim potencjalnie zainteresowanym stronom możliwość wypowiedzenia się w danej sprawie.

W kontekście konsultacji społecznych konieczne jest tworzenie równych szans dostępu do nich, uwzględniające inne możliwości podmiotów profesjonalnie przygotowanych do konsultacji i takich podmiotów, czy osób, które takiego przygotowania nie mają.

**PRZYKŁAD REALIZACJI ZASADY:** istnieje dokument, w którym spisane zostały zasady oraz tryb przeprowadzania konsultacji. Dokument ten przewiduje odpowiednie terminy na publikowanie informacji związanych z konsultacjami społecznymi, a także przewiduje adekwatność przyjętych narzędzi do wybranych grup podmiotów. Dokumenty będące przedmiotem konsultacji dostępne są w takiej formie, która umożliwia zapoznanie się z przedmiotem sprawy osobie niebędącej specjalistą w danej dziedzinie.

**Zasada suwerenności stron** – poszanowanie prawa do posiadania innego poglądu niż większość lub innego poglądu niż podmiot dominujący (np. organ samorządu). Konsekwencją udziału w konsultacjach społecznych nie może być np. ostracyzm w innych obszarach życia społecznego. Zasada ta jednocześnie gwarantuje podmiotowi organizującemu konsultacje podjęcie samodzielnej decyzji – niezależnie od zebranych opinii.

**PRZYKŁAD REALIZACJI ZASADY:** w informacjach dotyczących konsultacji wyjaśniona jest rola i znaczenie konsultacji, które wyróżniają je od negocjacji lub jednostronnego informowania. W szczególności nacisk położony jest na pozyskanie jak najszerszego spektrum opinii (które nie są jednocześnie oceną całokształtu działalności podmiotu organizującego konsultacje), przy jednoczesnym zachowaniu prawa do nieuwzględniania ich w ostatecznym wyniku konsultowanej sprawy.

**Warto podkreślić, że wszelkie działania muszą być zgodne z prawem.** Możemy zatem wspomnieć o zasadzie legalizmu – wszelkie działania organów administracji publicznej oraz podmiotów uczestniczących w konsultacjach odbywają się w granicach i na podstawie przepisów prawa.

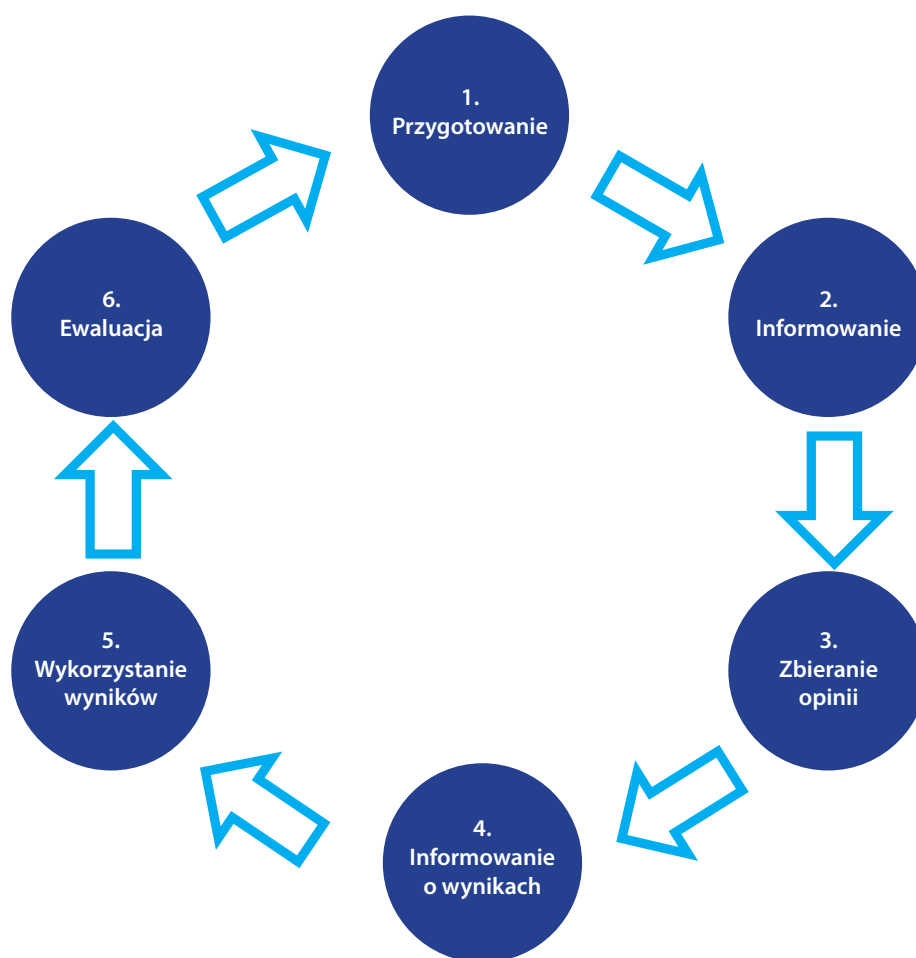
## Konsultacje społeczne – dlaczego się nie udają? Bariery i złe praktyki

Korzystając z Raportu Stoczni<sup>19</sup> wyróżniliśmy 6 etapów konsultacji społecznych. Etapy te tworzą szkielet procedury prowadzenia konsultacji społecznych. Szczegółowo każdy z tych etapów zostanie omówiony w kolejnym rozdziale – w tym skoncentrujemy się na przedstawieniu głównych problemów i barier związanych z konsultacjami społecznymi. Konsultacje społeczne powinny być zaplanowanym procesem.

W ramach tego procesu, oprócz oczywistego zbierania opinii, należy uwzględnić inne istotne elementy. Ich uwzględnienie wymaga odpowiedniego zaplanowania zasobów niezbędnych do przeprowadzenia tego procesu: czasu, ludzi oraz środków finansowych. Rzetelnie przeprowadzony proces konsultacji społecznych, z uwzględnieniem wszystkich proponowanych elementów pozwoli nie tylko przeprowadzić konsultacje w sposób efektywny, ale także da możliwość uczenia się instytucji i korzystania z własnych doświadczeń w przyszłości.

Poniższy schemat obrazuje cykl procesu konsultacji społecznych, uwzględniając sześć etapów wyróżnionych w Raporcie Stoczni.

### Sześć etapów procesu konsultacji społecznych



Źródło: opracowanie własne.

<sup>19</sup> Raport końcowy z badania efektywności mechanizmów konsultacji społecznych, Pracownia Badań i Innowacji Społecznych STOCZNIA, MillwardBrown SMG/KRC, Warszawa 2011.



## 1. Przygotowanie konsultacji

***W ramach tego etapu podmiot organizujący konsultacje przygotowuje całą procedurę – planując z góry pięć następujących etapów.***

Najczęściej popełniane błędy na tym etapie:

- Konsultacje prowadzone są w niewielkich zespołach – brak wyspecjalizowanych komórek znających się na specyfice konsultacji społecznych.
- Kompetencje merytoryczne osób prowadzących konsultacje w przedmiocie konsultacji, nie idą w parze z kompetencjami w zakresie procesu konsultacji.
- Obowiązki zawodowe związane z prowadzeniem procesu konsultacji mają charakter dodatkowy, często marginalny.
- Zastępowanie konsultacji społecznych badaniami opinii publicznej.
- Niewielkie korzystanie z zewnętrznych ekspertyz (np. organizacji pozarządowych), już istniejących źródeł wiedzy.
- Słabe planowanie procesu konsultacji (koncentrowanie się na kwestiach legalności oraz trybu konsultacji z małym uwzględnieniem docelowych odbiorców).
- Głównym kryterium doboru osób uczestniczących w konsultacjach jest łatwość pozyskania ich danych.
- Ogólnikowe definiowanie potencjalnych uczestników konsultacji, niedostrzeganie istotnych cech demograficznych – brak większej wiedzy na temat uczestników konsultacji.
- Unikanie kontaktów z podmiotami, których opinia postrzegana jest jako kłopotliwa dla organizatora procesu konsultacji społecznych.

## 2. Informowanie o konsultacjach

***Ten etap konsultacji społecznych związany jest z informowaniem potencjalnych odbiorców – oraz szerzej opinii publicznej – o przystąpieniu do procesu konsultacji społecznych.***

Najczęstsze błędy na tym etapie to:

- Korzystanie przede wszystkim z biernych sposobów komunikowania – opublikowanie informacji na stronie internetowej, ogłoszenia prasowe, które docierają tylko do najbardziej dociekliwych i zainteresowanych, mających odpowiednie kompetencje, żeby rozumieć specjalistyczny język urzędniczy – nie oznacza to, że informacja dociera do tych, którzy powinni brać udział w konsultacjach.
- Niedostateczna analiza sposobów docierania do potencjalnych odbiorców – wysyłanie informacji do tych, którzy znajdują się na liście adresowej, zamykanie konsultacji do tego samego grona.
- Stosowanie metod informowania wygodnych dla podmiotu organizującego konsultacje – niekoniecznie skutecznych z punktu widzenia potrzeb i możliwości różnorodnych grup.
- Niedostateczne korzystanie z możliwości łączenia różnych sposobów komunikowania się, niedostateczne wykorzystanie różnorodnych metod docierania do grup marginalizowanych.
- Brak analiz dotyczących możliwości i zakresu wykorzystania nowoczesnych technologii – internet z jednej strony jest ograniczeniem, z drugiej strony szansą.

- Język niedostosowany do odbiorcy, o charakterze urzędowym, mało perswazyjny, nie pokazujący korzyści z udziału w konsultacjach, nie dostosowany do potrzeb różnorodnych grup.
- Informacje nie są publikowane w sposób atrakcyjny wizualnie, który przyciągałby uwagę i zachęcał do udziału w konsultacjach.

### 3. Zasięganie opinii

***Ten etap wiąże się z bezpośrednim zaangażowaniem podmiotów biorących udział w konsultacjach – jest kluczowy z perspektywy celu organizowania konsultacji.***

Najczęstsze błędy na tym etapie to:

- Niedostateczny czas przewidziany na ten etap konsultacji – czas przewidziany na konsultacje nie jest uzależniany od ciężaru i skomplikowania sprawy.
- Brak dostępu do dokumentów będących przedmiotem konsultacji, otrzymywanie szczegółowych informacji dopiero na spotkaniu konsultacyjnym, bądź publikowanie dokumentów w miejscu nie intuicyjnym dla użytkownika – odnalezienie informacji na stronie internetowej wymaga wielkiej determinacji i umiejętności.
- Przedmiot sprawy – dostępny jest wyłącznie w postaci dokumentów pisanych specjalistycznym językiem, co wyklucza z udziału osoby nie posiadające odpowiednich kompetencji.
- Brak sformułowanych pytań, na które odpowiedzieć mają podmioty uczestniczące w konsultacjach lub zadanie bardzo ogólnych pytań.
- Prowadzenie konsultacji społecznych w formach biernych (możliwość wysłania opinii przez internet, faksem, listem).
- Niechęć do prowadzenia bardziej aktywnych form (np. konferencji) – ograniczanie konieczności bezpośredniego konfrontowania się z różnorodnymi opiniami.
- Godziny i miejsce konsultacji nie uwzględniają specyficznych potrzeb różnych grup społecznych (np. osób z małymi dziećmi, starszych, osób z niepełnosprawnościami).
- Niedostateczne wykorzystanie moderatorów – osób przygotowanych do prowadzenia spotkań i dbających zarówno o treść, jak i proces konsultacji.
- Niedokumentowanie uwag spływających w trakcie konsultacji.
- Postrzeganie podmiotów uczestniczących w konsultacjach jako „nieprzygotowanych”.

### 4. Informowanie o wynikach

***Ten etap konsultacji społecznych wiąże się z upublicznieniem ich wyników – przekazaniem informacji do podmiotów, które wzięły udział w konsultacjach oraz do opinii publicznej. Wg Raportu badawczego Stoczni to najbardziej zaniedbywany etap konsultacji społecznych.***

Najczęstsze błędy na tym etapie to:

- Brak pisemnego podsumowania z wynikami konsultacji społecznych.
- Niepodawanie wyników konsultacji społecznych do wiadomości opinii publicznej.
- Brak sformułowanego stanowiska podmiotu organizującego konsultacje społeczne do zgłoszonych uwag.
- Brak uzasadnienia do odrzucenia lub przyjęcia uwag.
- Brak informacji o uwagach przyjętych bądź odrzuconych.

### **5. Wykorzystanie wyników**

***Kolejnym etapem konsultacji – jest wykorzystanie ich wyniku. Ten etap – oprócz samego merytorycznego wykorzystania uzyskanej wiedzy – ma istotne znaczenie dla podkreślenia roli samych konsultacji i nadania znaczenia opiniom wyrażanym w konsultacjach.***

Najczęstsze błędy na tym etapie to:

- Wprowadzanie tylko kosmetycznych zmian do spraw, które podlegały konsultacjom.
- Brak dostatecznej informacji publicznej o tym, w jaki sposób wyniki konsultacji zostały wykorzystane.
- Brak oceny (przez podmiot organizujący konsultacje) wpływu konsultacji na ostateczną decyzję.
- Brak możliwości wprowadzania głębszych zmian do ostatecznej decyzji/sprawy/dokumentów – ze względu na zbyt późny etap konsultacji (organizowane de facto po podjęciu decyzji).

### **6. Ewaluacja konsultacji**

***To ostatni etap konsultacji, którego celem jest ocena, na ile proces konsultacji społecznych spełnił zakładane cele. Etap ten jest najrzadziej realizowany w procesach konsultacji społecznych.***

Najczęstsze błędy na tym etapie to:

- Nieuwzględnianie tego etapu w planowaniu procesu konsultacji społecznych.

## Konsultacje: nastawienie urzędników i utrudniające przekonania

Ponieważ konsultacje społeczne są procesem, który odbywa się w określonych warunkach społecznych, bardzo ważnym wymiarem skuteczności jest kwestia postawy wobec konsultacji – zarówno osób organizujących, jak i uczestniczących w konsultacjach.

Z badań Stoczni wynika, że postawa jest jednym z najważniejszych czynników decydujących o jakości realizowanych procesów.

W procesach konsultacyjnych, w których standardy i ramy formalno-prawne są określone bardzo precyzyjnie, ale osoby prowadzące konsultacje nie mają przekonania do ich sensowności i przydatności, przybierają one kształty fasadowych procedur.

Konsultacje, które organizowane były przez urzędników przekonanych o sensowności dialogu obywatelskiego – bez względu na to, czy wynikały z uwarunkowań formalnych (wymagania ustawowe, regulaminy konsultacji, uchwały rad samorządowych etc.) – charakteryzowały się o wiele wyższą jakością.

Poniżej przedstawiamy zestawienie dwóch odmiennych zestawów przekonań, które ułatwiają bądź utrudniają procesy konsultacyjne.

<b>Przekonania ułatwiające konsultacje, przekonania PRO-konsultacyjne</b>	<b>Przekonania utrudniające konsultacje, przekonania ANTY-konsultacyjne</b>
Konsultacje mają sens i dają szansę zobaczyć sprawę z wielu perspektyw.	Konsultacje nie mają sensu, przecież wszystko jest jasne.
Pozycja partnerska – mamy możliwość dyskusji o wspólnych, ważnych sprawach.	Pozycja „urzędowa” – musimy zrobić konsultacje, bo takie są wymogi ustawowe.
Konsultacje podkreślają istotną rolę społeczności lokalnej.	Konsultacje to zło konieczne.
Inwestycje pełnią rolę służebną – mają służyć mieszkańcom i mieszkańcom naszego regionu.	Inwestycje są kielbasą wyborczą – najważniejsze, by podobało się urzędnikom.
Ważne jest, by wszystkie inwestycje powstawały przy akceptacji lokalnej społeczności.	Najważniejsze jest, żeby powstała kanalizacja, droga, oczyszczalnia ścieków.
Myślimy z perspektywy korzyści: „Dobrze zaplanowane konsultacje społeczne pozwalają na zauważenie różnych perspektyw i lepsze planowanie – zgodnie z potrzebami ludzi i przy ich akceptacji”	Myślimy z perspektywy strat: „Przeprowadzenie konsultacji to strata czasu. I tak nic nowego się nie dowiemy, a damy czas i pożywkę do protestów”.

Źródło: opracowanie własne.

### III. Uwzględnianie równości szans w konsultacjach społecznych



#### ZASADA 3U równościowych konsultacji: Uznanie – Udział – Uwzględnianie

Realizację zasady równości szans w procesie konsultacji ułatwi przyjęcie kryteriów, które powinny być spełnione, aby konsultacje można było uznać za wrażliwe na kwestie równościowe. Kryteria te to: uznanie różnorodności, udział w konsultacjach i uwzględnienie w wynikach.

Krótko scharakteryzujemy każdy z tych trzech kryteriów, a następnie omówimy, w jaki sposób uwzględnić je podczas planowania, realizacji i ewaluacji konsultacji społecznych w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.



### Uznanie różnorodności

Uznanie różnorodności – świadomość, identyfikowanie, konsultowanie oraz włączanie potrzeb specjalnych różnych grup odbiorców w analizę problemu, przygotowanie konsultacji, planowanie działań i planowanie ewaluacji.

Spełnienie kryterium uznania różnorodności stanowi punkt wyjścia do dalszej pracy, dlatego działania podjęte na tym etapie będą miały kluczowe znaczenie dla kolejnych kroków.

Uznanie różnorodności i obecność tej perspektywy polega, w pierwszym kroku, na uświadomieniu sobie oraz uznaniu różnicy i różnorodności potrzeb wynikających z płci, wieku, czy sprawności.

Jednocześnie należy pamiętać, że grupy nie są homogeniczne i uwzględnienie w przygotowaniu jedynie kategorii płci – kobiet i mężczyzn – nie jest jeszcze zapewnieniem różnorodności w konsultacjach.

Sytuacja kobiet i mężczyzn różni się znacząco, w zależności od innych tożsamości i przynależności do grup marginalizowanych:

- Wiek: seniorzy i seniorki, dziewczęta i chłopcy.
- Niepełnosprawność: kobiety i mężczyźni z różnymi niepełnosprawnościami.
- Etniczność: Romowie i Romki, uchodźcy i uchodźczynie, imigranci i imigrantki.
- Miejsce zamieszkania: kobiety i mężczyźni mieszkający w mieście i na wsi.
- Status rodzicielski: matki i ojcowie, w tym samodzielne matki i ojcowie.
- Status społeczno-ekonomiczny: kobiety i mężczyźni.

Ważne, aby zapewnić udział wszystkim grupom, których dotyczyć będzie konsultowane przedsięwzięcie. W niektórych przypadkach będzie to oznaczać pozyskiwanie opinii od jak największej liczby grup, w innych może oznaczać podejmowanie specjalnych działań nakierowanych na jedną grupę, której w szczególności kwestia dotyczy. Wszystko zależy od celu konsultacji i przedmiotu decyzji.

Wymienione wyżej grupy nie muszą być automatycznie brane pod uwagę, jednak za każdym razem warto się zastanowić, czy konsultowane rozwiązanie nie wpływa znacząco na sytuację danej grupy.

Dobrym sposobem na dotarcie do grup marginalizowanych jest nawiązanie kontaktu z organizacjami reprezentującymi poszczególne grupy. Na końcu publikacji podajemy adresy do organizacji kobiecych w każdym województwie, które będą dobrym „pierwszym kontaktem” w przygotowaniu konsultacji wrazliwych na potrzeby kobiet i mężczyzn.

Warto również pamiętać, żeby decyzji o ewentualnym zaproszeniu przedstawicieli/przedstawicielek jakieś grupy do udziału w konsultacjach, nie podejmować jedynie na podstawie jej liczebności. W przypadku grup, które są niewielkie, miałyby to takie konsekwencje, że prawdopodobnie nigdy nie byłyby zaproszone. W przypadku spełnienia kryterium uznania różnorodności najważniejsza jest zasada reprezentatywności, a nie tylko liczebności.

Mała liczebność nie powinna być usprawiedliwieniem dla ignorowania obecności danej grupy.

### Udział różnorodnych grup w konsultacjach

Udział różnorodnych grup w konsultacjach – działania prowadzące do zapewnienia reprezentacji wszystkim grupom, których dotyczy planowana decyzja. Podejmowanie świadomych działań umożliwiających grupom marginalizowanym branie udziału w konsultacjach, poprzez stosowanie metod i narzędzi dostosowanych do potrzeb tych grup. Spełnienie kryterium udziału różnorodnych grup w konsultacjach gwarantuje analizę decyzji i rozpoznanie potrzeb z perspektywy różnorodnych grup. Działania podjęte na tym etapie umożliwiają przygotowanie i analizę takich rozwiązań, które uwzględnią potrzeby różnych grup. Chociaż rzadko zdarza się, że organizatorzy konsultacji podejmują świadomą decyzję o wykluczeniu określonej grupy z konsultacji, może się to wydarzyć ze względu na różne przyczyny. Najczęstszą przyczyną takiej sytuacji jest nieuwzględnienie potrzeb i wymagań danej grupy, których spełnienie umożliwi tej grupie udział w konsultacjach. Sposób w jaki konsultacje będą zaplanowane, zorganizowane i zrealizowane może tworzyć, bądź usuwać bariery udziału.

Do barier, które uniemożliwiają, bądź utrudniają udział różnorodnych grup w konsultacjach należą:

- **Metody konsultacji** – jeżeli polegamy wyłącznie na metodach opartych o nowe technologie, lub jedynie formy pisemne, lub jedynie formy ustne. Użycie tylko jednej z tych metod zawęży możliwość udziału poszczególnym grupom, na przykład seniorom i osobom nie mającym dostępu do komputera w przypadku nowych technologii.
- **Barier fizyczne** – jeżeli miejsca, w których odbywają się konsultacje (w przypadku spotkań bezpośrednich) są niedostępne dla osób z niepełnosprawnościami, bądź też rodziców czy opiekunów małych dzieci.
- **Barier świadomościowe** – jeżeli zespół organizujący lub prowadzący konsultacje w niewłaściwy sposób – stereotypowy lub wykluczający – zwraca się lub odnosi się do grup biorących lub mających brać udział w konsultacjach.
- **Barier finansowe** – wiele grup mniejszościowych czy tożsamościowych nie dysponuje środkami finansowymi, co może wpływać na możliwość udziału w konsultacjach, np. przygotowanie stanowiska, czy opinii prawnej.
- **Barier kulturowe** – najczęściej w przypadku konsultacji, w których udział biorą grupy mniejszościowe etniczne bądź religijnie – wówczas istotna będzie kwestia języka i znajomości norm kulturowych.

Planując konsultacje ważne jest, aby dokładnie przemyśleć, kto potencjalnie mógłby być wykluczony z procesu konsultacji i w jaki sposób temu zaradzić.

Na etapie prowadzenia konsultacji i zasięgania opinii ważne jest, aby uwzględniać kwestie równościowe w następujących obszarach:

- Kompetencje zespołu planującego i prowadzącego konsultacje.
- Czas i moment prowadzenia konsultacji.
- Sposób informowania o konsultacjach.
- Dostępność do miejsc, w których odbywają się konsultacje.

### Uwzględnianie różnorodnych potrzeb w wynikach

Uwzględnianie różnorodnych potrzeb w wynikach – działania prowadzące do włączania postulatów i perspektyw różnorodnych grup zgłaszanych na etapie konsultacji. Spełnienie kryterium uwzględniania różnorodnych potrzeb w wynikach – oznacza odniesienie się do postulatów i/lub uwzględnienie postulatów kobiet i mężczyzn zgłaszanych na etapie konsultacji. Spełnienie tego kryterium oznacza również upowszechnienie informacji zwrotnej po konsultacjach z wyjaśnieniem, które postulaty, i w jaki sposób, zostały uwzględnione.

## Jak prowadzić konsultacje z równościową perspektywą – wskazówki

### Etap 1 – Przygotowanie konsultacji

W pierwszym etapie konsultacji odbywa się szereg działań o charakterze planistycznym. Na tym etapie formułowane są założenia, które będą realizowane w pozostałych pięciu etapach.

Główne zadania tego etapu to:

- Przygotowanie merytoryczne konsultacji – zebranie wiedzy nt. ram formalno-prawnych związanych z przedmiotem konsultacji, odniesienie konsultowanej sprawy do innych istniejących dokumentów (ustaw, uchwał, strategii, planów), zgromadzenie wiedzy dotyczącej konsultowanej sprawy (ekspertyzy, badania, publikacje)
- Przygotowanie organizacyjne – wyznaczenie osób o odpowiednich kwalifikacjach do przeprowadzenia konsultacji, nadanie im odpowiednich uprawnień, niezbędnych w procesie konsultacyjnym
- Przygotowanie planu konsultacji – który uwzględnia:
  - a. analizę odbiorców (w tym m.in. strukturę demograficzną, ich wiedzę o sprawie, nastawienie do sprawy),
  - b. opis działań podejmowanych na każdym etapie:
    1. wybór sposobów informowania
    2. wybór metod konsultacji
    3. sposób informowania o wynikach konsultacji
    4. sposób wykorzystania wyników konsultacji
    5. metody przeprowadzenia ewaluacji procesu konsultacji
- Przygotowanie formalne – przyjęcie odpowiedniego dokumentu, który pozwoli na przeprowadzenie konsultacji (uchwały, zarządzenia), opracowanie niezbędnych procedur oraz zapewnienie środków finansowych.

### Perspektywa równościowa<sup>20</sup>

**1. Zbieraj dane i informacje** – dla trafnej identyfikacji potrzeb i rozpoznania kontekstu podejmowanych działań zbieraj dane uwzględniające podział na płeć i niepełnosprawność.

Segregowanie danych wynika ze strategii gender mainstreaming, a zatem istotne jest włączenie perspektywy kobiet i mężczyzn w główny nurt na każdym etapie działania: planowania, realizacji i ewaluacji.

Brak takich danych uniemożliwia precyzyjne zaplanowanie równościowych działań i skutkuje niewidocznością ważnych, równościowych kwestii.

**2. Przeprowadzaj równościową analizę** – zanalizuj zgromadzone dane, na ich podstawie przyjrzyj się sytuacji różnych grup osób – kobiet i mężczyzn, z niepełnosprawnościami, ludzi starszych, dzieci. W jakie sposób konsultowane rozwiązanie wpłynie na ich życie, jakie rozwiązania są im potrzebne? Co ułatwi, albo uczyni możliwym korzystanie przez nich z rezultatów projektu, a wcześniej udział w konsultacjach? Jaki wpływ na ich sytuację będzie miała dana inwestycja?

---

20) Części „Perspektywa równościowa” opracowano na podstawie: M. Branka, M. Dunaj, M. Dymowska, K. Sekutowicz, H. Zielińska, *Zasada równości szans w projektach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej – raport z badania ewaluacyjnego*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010.



**3. Ustalaj równościowe cele i wskaźniki dla konsultacji** – na podstawie analizy sformułuj cele i określ wskaźniki, które chcesz osiągnąć w procesie konsultacji. Analizuj, jakie metody konsultacji pomogą w przełamywaniu rozpoznanych barier i nierówności udziału? Zaplanuj, jakie specjalne działania zwiększą udział grup do tej pory marginalizowanych lub nieobecnych w konsultacjach? Jaka będzie wartość dodana działań równościowych?

**4. Prowadź konsultacje z organizacjami** – rozwiązania wzmacniające realizację zasady równości szans powinny uwzględniać etap konsultacji i doradztwa ze strony wyspecjalizowanych organizacji pozarządowych – to tam jest kluczowa wiedza, zaangażowanie i pomysły na równościowe rozwiązania. Możesz powołać, jeśli to możliwe, konsultanta/konsultantkę ds. równości z zadaniem monitorowania i analizowania rozwiązań pod kątem dostępności dla kobiet i mężczyzn, w tym osób niepełnosprawnych.

**5. Zapewnij środki finansowe** – zabezpiecz w budżecie środki na pokrycie działań równościowych, w tym promocji konsultacji.

### Etap 2 – Informowanie o konsultacjach

Najważniejszym celem tego etapu jest poinformowanie społeczności lokalnej o chęci zasięgnięcia ich opinii w danej sprawie. Ten etap jest kluczowy dla dotarcia do wybranych, zidentyfikowanych na etapie przygotowań grup potencjalnych uczestników konsultacji społecznych. Z założenia informacje o konsultacjach powinny dotrzeć do jak największej liczby osób.

Dlatego niezwykle istotny jest taki dobór kanałów komunikacyjnych, który jest adekwatny dla konkretnej grupy podmiotów.

Rzetelna analiza grup odbiorców w pierwszym etapie powinna wskazać nam również sugestie co do formy i języka komunikatów.

Inaczej bowiem możemy komunikować się z organizacjami społecznymi, które są ekspertami w danej dziedzinie, inaczej z osobami, które mogą być potencjalnie zainteresowane sprawą, ale nie mają wiedzy eksperckiej na dany temat. Niezwykle ważne jest dbanie o to, by w konsultacjach brały udział osoby, których dana sprawa bezpośrednio dotyczy (dlatego na przykład program pomocy osobom niepełnosprawnym warto konsultować zarówno z organizacjami działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami, jak i bezpośrednio z tą grupą).

W ramach informowania należy uwzględnić komplementarność różnych kanałów komunikacyjnych, wykorzystując, co najmniej kilka ich rodzajów – np. internet (nie tylko w formie pasywnej, ale również w formie aktywnej np. forów dyskusyjnych, portali społecznościowych), lokalne radio (za pomocą ogłoszeń, audycji, wywiadów), prasę.

Warto także uwzględnić bardziej zaawansowane formy informowania – tj. ulotki, broszury, foldery – dostarczane pocztą lub bezpośrednio (np. podczas lokalnych festynów, happeningu, rozdając na ulicy). W takich broszurach w szerszy sposób możemy poinformować o sprawie oraz dotrzeć do tych osób, które nie korzystają z mediów.

Na etapie informowania o procesie konsultacji powinny być dostępne dokumenty, opinie, plany, które są przedmiotem konsultacji. Tak, by przed rozpoczęciem kolejnego etapu potencjalnie zainteresowani mogli się z nimi zapoznać.

### Perspektywa równościowa

**1. Pisz prostym językiem** – konsultacje nie są tylko dla ekspertów, czy prawników. Ważne, żeby dokumenty przygotowane do konsultacji uwzględniały możliwości poznawcze różnych osób. Stosuj rozwiązania edycyjne, które ułatwią lekturę i rozumienie: wyróżnienia, podkreślanie, wyróżniaj najważniejsze części i najważniejsze pytania, na które chcesz znaleźć odpowiedź w procesie konsultacji. Zanim opublikujesz dokument – sprawdź jego czytelność i przyjazność dla czytelników wśród osób niepracujących w urzędzie.

**2. Pokazuj korzyści z udziału w konsultacjach** – podkreślaj, dlaczego ważne jest, aby brać udział w konsultacjach. Informacje o konsultacjach powinny zachęcać do udziału w nich i podkreślać korzyści z uczestnictwa dla różnorodnych grup.

**3. Docieraj z kampanią do różnorodnych grup** – poprzez branżową prasę i media kierowane specjalnie do określonych grup społecznych, wykorzystaj specjalistyczne portale kierowane do poszczególnych grup.

**4. Wykorzystuj różnorodne, niestereotypowe wizerunki** – przedstawiaj osoby wywodzące się z różnych grup społecznych – kobiety i mężczyźni, osoby młode i starsze, osoby z niepełnosprawnościami, dzieci. Pamiętaj, aby prezentować osoby w niestereotypowych i nietradycyjnych rolach, np. unikaj portretowania kobiet wyłącznie w sytuacjach pomocniczych, w kuchni, a mężczyzn wyłącznie przy majsterkowaniu, osób niepełnosprawnych tylko na wózku inwalidzkim w statycznych obrazach, jako niesamodzielnych, bezczynnych, np. w parku, nie uprawiających sportu itd.

**5. Stosuj równościowy język** – używaj w kampanii promocyjnej żeńskich i męskich końcówek, włączającego, niedyskryminującego i niestygmatyzującego żadnej z grup języka (zrezygnuj z etykietujących określeń typu „inwalida”).

**6. Komunikuj równość** – strategia komunikacyjna powinna podkreślać wagę równości szans – w materiałach promocyjnych mogą znajdować się bezpośrednie odniesienia podkreślające wagę równości i różnorodności.

### Etap 3 – Zasięganie opinii

To kluczowy etap w procesie konsultacji społecznych. Na tym etapie dochodzi do najintensywniejszej interakcji między podmiotem organizującym konsultacje, a uczestnikami konsultacji.

Od właściwego doboru metod, sposobu ich realizacji zależy ostatecznie jakość uzyskanych opinii. Istnieje bardzo wiele metod prowadzenia konsultacji społecznych, a ich wybór zależy od organizatorów konsultacji społecznych.

Możemy wyróżnić następujące czynniki mające wpływ na dokonanie selekcji metod:

- Zasięg konsultacji (kto jest odbiorcą konsultacji, ile jest to osób).
- Zakres merytoryczny sprawy (prosta lub skomplikowana sprawa).
- Czas przewidziany na konsultacje.
- Dostępne środki finansowe.

Na etapie zbierania opinii należy zwrócić uwagę na sposób przygotowania dokumentów podlegających konsultowaniu. Dobrą praktyką jest specjalne opracowanie sprawy, która podlega konsultacjom – tak, by nie trzeba było przekopywać dużej ilości dokumentów (jest to szczególnie istotne dla tych osób, które nie mają praktyki w czytaniu urzędowych dokumentów).

W takim opracowaniu należy zawrzeć informacje o przedmiocie sprawy, o proponowanym rozstrzygnięciu (ewentualnie podać wersje alternatywne) oraz o jego skutkach (zarówno pozytywnych, jak i negatywnych). Takie opracowanie nie powinno mieć charakteru propagandowego, lecz czysto informacyjny.

Warto zastosować praktykę formułowania pytań, zamiast lub w uzupełnieniu przedstawianej gotowej wersji, treści dokumentu.

Pytania powinny być tak sformułowane, by w jak najprostszy sposób przedstawić margines podejmowanej decyzji lub alternatywne jej wersje. Pozwoli to również na skupienie uwagi uczestników konsultacji na kwestiach kluczowych dla rozstrzyganej sprawy.

Warto także pamiętać o zaplanowaniu odpowiedniego czasu na tę część konsultacji. Czas ma służyć przede wszystkim uczestnikom tego procesu, a nie jego organizatorom.

### Perspektywa równościowa

Planując metody konsultacji i chcąc uwzględnić równościową perspektywę, warto zadać sobie trzy pytania:

1. Jakie osoby/grupy z największym prawdopodobieństwem odpowiedzą na tę metodę? Dla jakiej grupy jest ona odpowiednia, najłatwiejsza do zastosowania, najbardziej przydatna?
2. Czy w jakikolwiek sposób dana metoda jest niewłaściwa, wykluczająca dla jakiejś grupy?
3. Jakie inne, dodatkowe metody możemy zastosować, by móc włączyć te osoby i poznać perspektywy tych osób/grup, które były dotychczas wyłączone?

Najlepszym sposobem odpowiedzi na te pytania jest zapytanie przedstawicieli tych grup, na których nam zależy, a które mogłyby być w efekcie zaplanowanych metod wykluczone. Sprawdźmy, czy planowane przez nas metody są adekwatne i możliwe do zastosowania również w przypadku tych grup mniejszościowych, na których udziale nam zależy.

### Spotkania konsultacyjne – jak je zorganizować uwzględniając równość?

**1. Kompetencje i postawa zespołu** – osoby, które przygotowują i prowadzą spotkanie powinny mieć wiedzę i umiejętności związane z perspektywą równościową, zarówno w wymiarze świadomości (świadomość własnych uprzedzeń i stereotypów), wiedzy (na temat sytuacji i specyfiki poszczególnych grup dyskryminowanych) oraz umiejętności (facylitacji i przeciwdziałania dyskryminacji).

Obecnie wiele organizacji mniejszościowych prowadzi warsztaty i treningi antydyskryminacyjne, które dostarczają odpowiednich kompetencji.

Ważne jest, aby zespół przygotowujący i prowadzący konsultacje unikał: przyjmowania niewłaściwych, stereotypowych założeń, zachowań dyskryminujących i wykluczających w zachowaniu bądź używanym języku.

**2. Prowadzenie spotkań i panele eksperckie** – zadbaj o zróżnicowany skład wśród osób prowadzących spotkanie i występujących w roli eksperckiej, tak aby odzwierciedlić różnorodność danej grupy docelowej. Unikaj sytuacji, w których podczas spotkań kobiety występują jedynie w roli pomocniczo-asystenckiej (hostessy, obsługa), a nie merytorycznej (ekspertki, przedsiębiorczynie).

**3. Informacja o spotkaniu i rekrutacja** – informacja o spotkaniu konsultacyjnym może w różnym stopniu uwzględniać różnorodność potencjalnych osób uczestniczących.

Nie wystarczy napisać „nasze spotkanie jest dla wszystkich”. Jeśli w sposób szczególny zależy nam na jakiejś grupie musimy to wyraźnie podkreślić. W większości przypadków „dla wszystkich” oznacza tych wszystkich, którzy: mają czas, możliwości transportowe, samodzielnie się poruszają, widzą i słyszą, są dyspozycyjni oraz biegle władają językiem polskim. Dlatego warto napisać – np.: „*Zapewniamy pełną możliwość skorzystania z udziału w konsultacjach także osobom z dziećmi – zapewniamy miejsce i osobę do opieki nad dziećmi*”.

Najprostsze rozwiązania to:

- stosowanie języka, który wyraźnie wskazuje na to, że zwracamy się do kobiet i mężczyzn,
- wykorzystywanie elementów graficznych, które nie powielają stereotypów na temat poszczególnych grup, natomiast są włączające, czyli uwzględniają perspektywę różnorodnych grup,
- umieszczanie ogłoszeń w Internecie na tzw. mówiących stronach, przygotowanych do odczytania przez syntezatory mowy (ogłoszenia i formularze zgłoszeniowe muszą być umieszczane bezpośrednio na stronie, a nie w załącznikach, których syntezatory nie odczytują),
- umożliwienie zgłaszania uczestnictwa nie tylko w oparciu o formularze, ale także np. przez telefon (dla osób z niepełnosprawnością wzroku).

**4. Termin spotkania** – przy wyborze terminu zwróć uwagę na to, czy nie koliduje on ze świętami różnych wyznań. Jest oczywiste, że nie organizujemy spotkań w czasie świąt katolickich, rzadko jednak uwzględniamy przy wyborze terminu ważne święta innych wyznań (np. święta prawosławne, żydowskie, muzułmańskie i inne).

Z kolei rozkład godzinowy zajęć może uniemożliwić udział osobom, które opiekują się osobą zależną. Najczęściej żłobki, przedszkola, szkoły, dzienne ośrodki opieki działają między godzinami 8 – 16 w dni powszednie.

Jeśli decydujemy się na wydarzenie w późnych godzinach popołudniowych, wieczornych lub w weekend wykluczamy dużą grupę potencjalnych uczestniczek/ów (w większości, w związku z podziałem ról płciowych, będą to kobiety). Wykluczeniu możemy zapobiec np. zapewniając w miejscu i/lub w czasie spotkania opiekę nad dziećmi i innymi osobami zależnymi.

### 5. Miejsce spotkania

- **Parking** – najlepiej, aby był usytuowany blisko wejścia do budynku i – w miarę możliwości – dobrze oświetlony. Ułatwi to dostęp dla osób z ograniczonymi możliwościami poruszania się i zwiększy bezpieczeństwo, szczególnie jeśli wydarzenie kończy się już po zapadnięciu zmroku. Parking powinien również uwzględniać podjazdy dla wózków osób niepełnosprawnych i dziecięcych.

- **Wejście** – podjazd, szerokie wejście i szeroko otwierające się drzwi, winda (jeśli wydarzenie odbywa się w sali, do której prowadzą schody) zdecydowanie ułatwią możliwość przemieszczania się osobom na wózkach i z wózkami oraz poruszających się o kulach.
- **Sala** – ustawienie sali powinno zapewniać swobodę poruszania się wszystkim osobom uczestniczącym. Warto zadbać o to, żeby w budynku oraz sali nie było symboli religijnych, a jeśli są to żeby reprezentowały różne systemy religijne (może to zostać oczywiście wykorzystane do pogłębienia zrozumienia idei różnorodności i równości).
- **Toalety** muszą mieć szerokie wejścia, muszą być dostosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach, powinny mieć wyznaczone i przystosowane miejsce do przewijania dzieci (jeśli przewidujemy opiekę nad dziećmi).

**Informacje na temat tego, które z powyższych rozwiązań będą potrzebne w trakcie organizowanego wydarzenia można zdobyć odpowiednio planując kwestionariusz zgłoszeniowy, wówczas będzie można się odpowiednio przygotować do organizowanego wydarzenia, bez ponoszenia dodatkowych kosztów.**

### Etap 4 – Informowanie o wynikach

Ten etap służy poinformowaniu uczestników konsultacji oraz społeczności lokalnej o wynikach konsultacji społecznych. Taka publikacja powinna spełniać następujące warunki:

- Wyniki powinny być opublikowane możliwie jak najszybciej po zakończeniu procesu rozpatrywania uwag.
- Wyniki powinny zawierać zestawienie zgłoszonych opinii, autora danej opinii, stanowisko podmiotu organizującego konsultację oraz uzasadnienia dla danego stanowiska.
- Wyniki powinny zostać przekazane do autorów/autorek zgłoszonych opinii.
- Wyniki powinny zostać udostępnione opinii publicznej.

### Perspektywa równościowa

W przypadku tego etapu mają zastosowanie wskazówki, które opisywaliśmy w etapie drugim – informowanie o konsultacjach.

### Etap 5 – Wykorzystanie wyników

Konsultacje społeczne, które nie mają fasadowego charakteru, powinny mieć wpływ na ostateczną decyzję, dokument, czy sprawę, która podlegała konsultacjom.

Zakres tego wpływu różni się będzie w zależności od przedmiotu konsultacji, jednak jak wynika z licznych doświadczeń, największy wpływ jest osiągnięty wtedy, gdy konsultacje odbywają się na możliwie najwcześniejszym etapie podjęcia decyzji.

Dlatego najlepiej oceniane są te dokumenty i te decyzje, które od początku opracowywane są w sposób partycypacyjny – poprzez zespoły doradcze lub grupy warsztatowe.

Aby zapewnić wpływ konsultacji na ostateczny wynik sprawy w planie przygotowania konsultacji należy uwzględnić co będzie materialnym dowodem tego wpływu: poprawiony dokument, poprawiony raport, podjęcie decyzji w sprawie inwestycji, plan ścieżek rowerowych, itp.

Ów ostateczny wynik powinien zostać zmieniony zgodnie z raportem wyników konsultacji, który został upubliczniony na etapie czwartym.

### Perspektywa równościowa

Na tym etapie konsultacji niezwykle ważne jest, żeby uwzględnić w działaniach potrzeby i modyfikacje zgłaszane przez grupy mniejszościowe. Często doświadczeniem grup mniejszościowych jest ignorowanie ich potrzeb właśnie dlatego, że są grupą mniejszościową, bądź z małym dostępem do władzy. Dodatkowo, dostosowanie rozwiązań do grup mniejszościowych zwykle służy też całemu społeczeństwu.

Dobrym przykładem są kwestie infrastrukturalne, gdzie dostosowanie, na przykład podłóg, do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (płytki antypoślizgowe) służy też innym grupom: dzieciom, seniorom, osobom mającym czasowe trudności w poruszaniu się itd. Na temat projektowania uniwersalnego dostępnych jest wiele publikacji.

Dobrym kompendium równościowego planowania projektów infrastrukturalnych jest raport *Ideji Zmiany* przygotowany dla Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej – do znalezienia jest tam wiele praktycznych wskazówek, jak planując drogi, budynki użyteczności publicznej, czy ścieżki rowerowe zadbać o równość<sup>21</sup>.

### Etap 6 – Ewaluacja konsultacji

Ostatni etap konsultacji jest niezwykle ważny dla procesu uczenia się instytucji oraz dla podnoszenia efektywności kolejnych konsultacji. Warto pamiętać, że o przyszłych sukcesach konsultacji decydować będą te, które odbyły się wcześniej.

Ewaluacja powinna dotyczyć sposobu prowadzenia procesu konsultacji – na ile udało się zrealizować zamierzone rezultaty, na ile udało się zrealizować zakładany plan konsultacji, jakie popełniono błędy, co okazało się sukcesem. Ewaluacja powinna kończyć się rekomendacjami dla kolejnych procesów konsultacyjnych.

W ocenie działań konsultacyjnych rekomendujemy, by posługiwać się Modelem 3P opracowanym na potrzeby Raportu Stoczni. Ewaluacja może mieć charakter wewnętrzny – tj. może być prowadzona w ramach podmiotu, który prowadził konsultacje. Będzie miała ona wówczas charakter autorefleksyjny. Możliwe jest także zapytanie samych uczestników konsultacji o zdanie na temat całego procesu (np. poprzez ankietę lub spotkanie).

Taka ewaluacja nie pociąga za sobą dużych kosztów finansowych.

### Perspektywa równościowa

Uwzględnienie perspektywy równościowej będzie polegało na ewaluacji:

- **Procedury konsultacji** – czy planując konsultacje uwzględniono specjalne działania dla grup mniejszościowych i dyskryminowanych. Czy uwzględniono i uznano różnorodność (U1)?
- **Praktyki konsultacji** – w jakim stopniu proces organizacji i prowadzenia konsultacji spełniał równościowe kryteria konsultacji: udział w konsultacjach i potrzeby różnorodnych grup (U2) oraz w jakim stopniu wzięto pod uwagę potrzeby różnorodnych grup w obszarze merytoryki konsultacji i uwzględnienia w wynikach potrzeb różnorodnych grup (U3)?

---

21) M. Branka, M. Dunaj, M. Dymowska, K. Sekutowicz, H. Zielińska, *Zasada równości szans w projektach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej – raport z badania ewaluacyjnego*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010.

- **Percepcji konsultacji** – w jakim stopniu badanie ewaluacyjne uwzględnia różnorodność grup: podział danych ze względu na płeć, wiek, sprawność i inne ważne w danym procesie wymiary tożsamości oraz bada satysfakcję z dostosowania do różnorodnych potrzeb i działań specjalnych?

Planując ewaluację warto też pamiętać o:

- Zbieraniu danych z podziałem na płeć – aby móc analizować wyniki biorąc pod uwagę różnicę opinii kobiet i mężczyzn.
- Analizie uwzględniającej społeczno-kulturowe uwarunkowania położenia kobiet i mężczyzn wynikające z płci społeczno-kulturowej – aby móc przygotować rekomendacje odpowiadające na zróżnicowane potrzeby kobiet i mężczyzn.

### Model 3P w połączeniu z kryteriami równościowych konsultacji 3U



Źródło: opracowanie własne.



## IV. Standard minimum równościowych konsultacji

### Lista sprawdzająca

	Etap konsultacji	Pytania sprawdzające	Tak / Nie / Nie dotyczy
U1 – Uznanie różnorodności	Przygotowanie konsultacji	<p>1. Czy w procesie przygotowania konsultacji uwzględniono analizę odbiorców i różnorodne potrzeby wynikające z przynależności do różnorodnych grup tożsamościowych i mniejszościowych?</p> <p>2. Czy zespół projektowy przygotowujący konsultacje ma kompetencje równościowe (wiedza i świadomość) i/lub jest zróżnicowany ze względu na różne wymiary tożsamości społecznej (płeć, wiek, sprawność, status rodzicielski)?</p>	
U2 – Udział różnorodnych grup w konsultacjach	Informowanie o konsultacjach	<p>3. Czy sposób komunikacji jest dostosowany do potrzeb – prosty, konkretny język, komunikujący korzyści z udziału w konsultacjach?</p> <p>4. Czy wybrane narzędzia konsultacji zapewniają dotarcie do różnorodnych grup odbiorców, w tym grup mniejszościowych?</p>	



Etap konsultacji	Pytania sprawdzające	Tak / Nie / Nie dotyczy
U2 – Udział różnorodnych grup w konsultacjach	Zasięganie opinii	<p>5. Czy metody prowadzenia konsultacji uwzględniają różnorodne potrzeby i możliwości grup biorących udział w konsultacjach?</p> <p>6. Czy przewidziano specjalne działania ułatwiające zasięganie opinii wśród grup mniejszościowych?</p>
	Informowanie o wynikach	<p>7. Czy odnosząc się do opinii i uwag zgłaszanych przez grupy mniejszościowe i tożsamościowe, odnoszono się do ich specyficznych potrzeb?</p> <p>8. Czy sposób upowszechniania wyników konsultacji uwzględnia specyficzne kanały komunikacji i potrzeby różnorodnych grup mniejszościowych i tożsamościowych?</p>
U3 – Uwzględnianie różnorodnych potrzeb w wynikach	Uwzględnianie wyników	<p>9. Czy przyjęte rozwiązania biorą pod uwagę postulaty i potrzeby grup mniejszościowych i tożsamościowych?</p>
	Ewaluacja konsultacji	<p>10. Czy w ewaluacji uwzględniono ocenę konsultacji z perspektywy obecności, włączania i uwzględniania potrzeb różnorodnych grup mniejszościowych i tożsamościowych?</p>
U1 – U3		

## V. Dodatkowe informacje

### LISTA RÓWNOŚCIOWYCH ORGANIZACJI

Lista organizacji, do których można zwrócić się z prośbą o konsultacje w sprawie równościowej perspektywy.

Organizacja	Dane kontaktowe
<b>województwo dolnośląskie</b>	
<b>Demokratyczna Unia Kobiet</b> ( <i>Wrocław</i> )	e-mail: duk-wroclaw@wp.pl www.dukwroclaw.pl tel. (71) 341 71 43
<b>Centrum Praw Kobiet</b> – oddział we Wrocławiu	e-mail: listy@cpk.wroclaw.pl www.cpk.wroclaw.pl tel. (71) 358 08 74
<b>województwo kujawsko-pomorskie</b>	
<b>Stowarzyszenie Kujawsko-Pomorskie Centrum Promocji Kobiet</b> ( <i>Toruń</i> )	e-mail: centrum@free.ngo.pl www.cpk.szu.pl tel./fax (56) 622 41 37
<b>województwo lubelskie</b>	
<b>Stowarzyszenie Homo Faber</b> ( <i>Lublin</i> )	e-mail: info@hf.org.pl www.hf.org.pl tel./fax (81) 534 45 13
<b>Tato.net</b> ( <i>Lublin</i> )	e-mail: info@tato.net www.tato.net tel./fax (81) 527 99 13
<b>województwo lubuskie</b>	
<b>Lubuskie Stowarzyszenie na rzecz Kobiet BABA</b> ( <i>Zielona Góra</i> )	e-mail: baba@baba.org.pl www.baba.org.pl 602 558 017
<b>Tato.net</b> ( <i>Lublin</i> )	e-mail: info@tato.net www.tato.net tel./fax (81) 527 99 13

---

**województwo łódzkie**

---

**Centrum Praw Kobiet** - oddział w Łodzi  
e-mail: [cpk@cpk.lodz.pl](mailto:cpk@cpk.lodz.pl)  
[www.cpk.lodz.pl](http://www.cpk.lodz.pl)  
tel. (42) 633-34-04

---

**województwo małopolskie**

---

**Fundacja Autonomia** - (Kraków)  
e-mail: [fundacja@autonomia.org.pl](mailto:fundacja@autonomia.org.pl)  
[www.autonomia.org.pl](http://www.autonomia.org.pl)  
tel. 0 515 47 66 59

**Fundacja „Przestrzeń Kobiet”** - (Kraków)  
e-mail: [przestrzen.kobiet@gmail.com](mailto:przestrzen.kobiet@gmail.com),  
[fundacja@przestrzenkobiet.pl](mailto:fundacja@przestrzenkobiet.pl)  
[www.przestrzenkobiet.pl](http://www.przestrzenkobiet.pl)  
tel./fax: (12) 423 13 28  
0 501 36 58 34, 0 515 311 710

**Fundacja Kobięca eFKa** - (Kraków)  
e-mail: [efka@efka.org.pl](mailto:efka@efka.org.pl)  
[www.efka.org.pl](http://www.efka.org.pl)  
tel. (12) 430 19 70

---

**województwo mazowieckie**

---

**Idea Zmiany** - (Warszawa)  
e-mail: [biuro@ideazmiany.pl](mailto:biuro@ideazmiany.pl)  
[www.ideazmiany.pl](http://www.ideazmiany.pl)  
tel. 0 605 07 47 17

**Fundacja Feminoteka** - (Warszawa)  
e-mail: [info@feminoteka.pl](mailto:info@feminoteka.pl)  
[www.feminoteka.pl](http://www.feminoteka.pl)  
tel. (22) 826 83 05

**Fundacja MaMa** - (Warszawa)  
e-mail: [sylwia@fundacjamama.pl](mailto:sylwia@fundacjamama.pl)  
Sylwia Chutnik, prezeska  
[www.fundacjamama.pl](http://www.fundacjamama.pl)  
tel. 0-503-046-317

**Fundacja Centrum Praw Kobiet** - (Warszawa)  
e-mail: [temida@cpk.org.pl](mailto:temida@cpk.org.pl)  
[www.cpk.org.pl](http://www.cpk.org.pl)  
tel. (22) 622 25 17, 652 01 17

**Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego** - (Warszawa)  
koordynator Koalicji na rzecz Równych Szans  
e-mail: [kkedziora@ptpa.org.pl](mailto:kkedziora@ptpa.org.pl)  
[www.ptpa.org.pl](http://www.ptpa.org.pl)  
tel. (22) 224 55 53

---

**województwo opolskie**

---

**Śląska Strefa Gender** - (Gliwice, Opole)  
e-mail: [gender@gender.pl](mailto:gender@gender.pl)  
[www.gender.pl](http://www.gender.pl)  
0 501 522 934

---

**województwo podkarpackie**

---

**Stowarzyszenie na Rzecz  
Kobiet „Victoria” - (Rzeszów)** e-mail: victori@wp.pl  
www.stowarzyszenievictoria.org.pl  
tel. (17) 853 42 47

---

**województwo pomorskie**

---

**Fundacja Centrum Praw Kobiet** e-mail: cpk\_gdansk@cpk.org.  
– oddział w Gdańsku pl www.cpk.org.pl  
tel. (58) 341-79-15

**Stowarzyszenie Współpracy Kobiet  
NEWW Polska - (Gdańsk)** e-mail: neww@neww.org.pl  
www.neww.org.pl  
tel. (58) 344 97 50, 344 38 53

---

**województwo śląskie**

---

**Stowarzyszenie „Aktywne kobiety”** e-mail: biuro@aktywnekobiety.org.pl  
– (Sosnowiec) www.aktywnekobiety.org.pl  
tel. (32) 266 16 72

**Śląska Strefa Gender** e-mail: gender@gender.pl  
– (Gliwice, Opole) www.gender.pl  
tel. 0 501 522 934

---

**województwo świętokrzyskie**

---

**Demokratyczna Unia Kobiet** e-mail: duk.kielce@wp.pl  
– Klub w Kielcach tel. (41) 343 00 05

---

**województwo warmińsko-mazurskie**

---

**Fundacja „Inicjatywa Kobiet  
Aktywnych” FIKA - (Olsztyn)** e-mail: fika.olsztyn@gmail.com  
http://www.fika.pl/index.php  
Monika Falej  
Pełnomocniczka prezydenta Olsz-  
tyna ds. Równego Traktowania  
Kobiet i Mężczyzn

---

**województwo wielkopolskie**

---

**Stowarzyszenie Kobiet Konsola** e-mail: info@konsola.org.pl,  
– (Poznań) www.konsola.org.pl  
tel. (61) 670 82 14

---

**województwo zachodniopomorskie**

---

**Koło Gender Uniwersytet Szczeciński** kologender.szczecin@gmail.com

---

## Inspiracje: spis przydatnych publikacji

- Szereg publikacji poświęconych partycypacji i konsultacjom społecznym znajduje się na stronie: [www.partycypacjaobywatelska.pl](http://www.partycypacjaobywatelska.pl), w zakładce Biblioteka.
- Dagmir Długosz, Jan Jakub Wygnański, Obywatele współdecydują. Przewodnik po partycypacji społecznej, Warszawa 2005.
- Anna Olech (red.), Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej, Instytut Spraw publicznych, 2011.
- Marta Olejnik, Marta Olejnik-Kusz, Współpraca. Konsultacje społeczne w pomocy społecznej. Partycypacyjne tworzenie strategii rozwiązywania problemów społecznych, Stowarzyszenie Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Pozarządowych „Tłok”, 2011.
- Anna Petroff-Skiba (red.), Tak konsultowaliśmy... Warszawa dzieli się dobrymi praktykami, Miasto Stołeczne Warszawa, 2011.
- Raport końcowy z badania efektywności mechanizmów konsultacji społecznych, Pracownia Badań i Innowacji Społecznych STOCZNIA, MillwardBrown SMG/KRC, Warszawa 2011.
- Dostępna przestrzeń publiczna. Samorząd równych szans, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Kraków 2009, [www.firr.org.pl](http://www.firr.org.pl).
- Dostępna komunikacja miejska. Samorząd równych szans, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Kraków 2009, [www.firr.org.pl](http://www.firr.org.pl).
- Maja Branka, Marta Rawłuszko, Agnieszka Siekiera, Zasada równości szans kobiet i mężczyzn w projektach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Poradnik - aktualizacja, Warszawa 2010, [www.efs.gov.pl/dzialaniapromocyjne/Documents/Poradnikaktualizacja2010.pdf](http://www.efs.gov.pl/dzialaniapromocyjne/Documents/Poradnikaktualizacja2010.pdf). Krajowy monitoring równego statusu kobiet i mężczyzn. Raporty eksperckie, Warszawa 2006, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:PL:PDF>.
- Polityka równości płci. Polska 2007. Raport, UNDP, Warszawa 2007, [www.bezuprzedzen.org/doc/polityka\\_rownosci\\_plci\\_raport.pdf](http://www.bezuprzedzen.org/doc/polityka_rownosci_plci_raport.pdf).
- Why Gender Matters in Infrastructure, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Development Assistance Committee's Network on Gender Equality, 2004, [www.oecd.org/dataoecd/62/34/37033280.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/62/34/37033280.pdf).
- Mika Kunieda, Aimée Gauthier, Gender and Urban Transport: Smart and Affordable, Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung, Germany 2007, [www.itdp.org/index.php?/information\\_center/documents](http://www.itdp.org/index.php?/information_center/documents).

## Przydatne strony internetowe

### **[www.partycypacjaobywatelska.pl](http://www.partycypacjaobywatelska.pl)**

Portal poświęcony partycypacji i uczestnictwu. Na stronie jest wiele przydatnych materiałów, przykładów dobrych praktyk polskich i zagranicznych oraz publikacji poświęconych konsultacjom społecznym.

### **[www.rownoscwsamorzadzie.pl](http://www.rownoscwsamorzadzie.pl)**

Portal projektu „Równość standardem dobrego samorządu”. Głównym celem projektu jest wsparcie urzędów samorządu terytorialnego w Polsce we wdrożeniu polityki równości i przeciwdziałaniu dyskryminacji. W ramach projektu opracowano innowacyjne narzędzia: Standard i Indeks równości, mające pomóc urzędom zbudować swój Plan równości i sprawnie go realizować.

### **[www.decdujemyrazem.pl](http://www.decdujemyrazem.pl)**

Strona projektu „Decydujemy razem” – kilku partnerów, m.in. Instytut Spraw Publicznych.

### **[www.rtpi.org.uk](http://www.rtpi.org.uk)**

Strona The Royal Town Planning Institute – brytyjskiej organizacji specjalizującej się w planowaniu przestrzeni uwzględniających zrównoważoną, integracyjną oraz włączającą perspektywę. Strona zawiera specjalny dział Równość i różnorodność, w którym można znaleźć między innymi opis dobrych praktyk oraz podręczniki do planowania przestrzeni uwzględniające potrzeby kobiet i mężczyzn w różnym wieku, z różnymi niepełnosprawnościami. Na stronie znajduje się, dostępny w formacie PDF, podręcznik do uwzględniania równości płci w planowaniu lokalnym: Gender Equality and Plan Making Mainstreaming Toolkit.

### **[www.gendersite.org](http://www.gendersite.org)**

Strona – efekt wspólnego projektu Women’s Design Service i Wydziału Geografii Queen Mary University of London, stanowi bogatą bazę źródeł z zakresu włączania perspektywy gender w budownictwo. Są tutaj zamieszczone transmisje, książki, bibliografie, materiały konferencyjne, raporty, a także studia przypadków, dotyczące transportu, bezpieczeństwa, mieszkalnictwa z uwzględnieniem perspektywy różnych grup kobiet.

### **[www.inclusivedesigntoolkit.com](http://www.inclusivedesigntoolkit.com)**

Strona powstała na zlecenie firmy BT, w ramach polityki społecznej odpowiedzialności firmy, a stworzona została przez Cambridge Engineering Design Centre, firmę Sagentia i Helen Hamlyn Centre. Zawiera opis tego, czym jest inkluzyjne (włączające) projektowanie, charakterystykę kolejnych etapów procesu takiego projektowania, a także dostarcza praktycznych narzędzi (m.in. kalkulator wykluczenia) do jego implementacji.

### **[www.uel.ac.uk/womenandtransport/gender.html](http://www.uel.ac.uk/womenandtransport/gender.html)**

Strona „Women and Transport. The Gender Audit” jest rezultatem programu badawczego, przeprowadzonego na zlecenie brytyjskiego Ministerstwa Środowiska, Transportu i Regionów, w celu rozpoznania komunikacyjnych potrzeb kobiet i sposobów sprostania im. Na stronie znajdziemy obszerny raport adresowany m.in. do decydentów, urbanistów i organizacji transportowych.



**Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP)** jest agencją rządową podlegającą Ministrowi właściwemu ds. gospodarki. Powstała na mocy ustawy z 9 listopada 2000 roku. Zadaniem Agencji jest zarządzanie funduszami z budżetu państwa i Unii Europejskiej, przeznaczonymi na wspieranie przedsiębiorczości i innowacyjności oraz rozwój zasobów ludzkich.

Od ponad dekady PARP wspiera przedsiębiorców w realizacji konkurencyjnych i innowacyjnych przedsięwzięć. Celem działania Agencji, jest realizacja programów rozwoju gospodarki wspierających działalność innowacyjną i badawczą małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), rozwój regionalny, wzrost eksportu, rozwój zasobów ludzkich oraz wykorzystywanie nowych technologii.

**Misją PARP** jest tworzenie korzystnych warunków dla zrównoważonego rozwoju polskiej gospodarki poprzez wspieranie innowacyjności i aktywności międzynarodowej przedsiębiorstw oraz promocja przyjaznych środowisku form produkcji i konsumpcji.

W perspektywie finansowej obejmującej lata 2007-2013 Agencja jest odpowiedzialna za wdrażanie działań w ramach trzech programów operacyjnych **Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki i Rozwój Polski Wschodniej**.

Jednym z priorytetów Agencji jest promowanie postaw innowacyjnych oraz zachęcanie przedsiębiorców do stosowania nowoczesnych technologii w swoich firmach. W tym celu Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości prowadzi portal internetowy poświęcony tematyce innowacyjnej [www.pi.gov.pl](http://www.pi.gov.pl), a także corocznie organizuje konkurs **Polski Produkt Przyszłości**. Przedstawiciele MSP mogą w ramach **Klubu Innowacyjnych Przedsiębiorstw** uczestniczyć w cyklicznych spotkaniach. Celem portalu edukacyjnego Akademia PARP ([www.akademiaparp.gov.pl](http://www.akademiaparp.gov.pl)) jest upowszechnienie wśród mikro, małych i średnich firm dostępu do wiedzy biznesowej w formie e-learningu. Za pośrednictwem strony internetowej [web.gov.pl](http://web.gov.pl) PARP wspiera rozwój e-biznesu. W Agencji działa ośrodek sieci **Enterprise Europe Network**, który oferuje przedsiębiorcom informacje z zakresu prawa Unii Europejskiej oraz zasad prowadzenia działalności gospodarczej na Wspólnym Rynku.

PARP jest inicjatorem utworzenia **Krajowego Systemu Usług**, który pomaga w zakładaniu i rozwijaniu działalności gospodarczej. W ponad 150 ośrodkach KSU (w tym: Punktach Konsultacyjnych KSU, Krajowej Sieci Innowacji KSU, funduszach pożyczkowych i poręczeniowych współpracujących w ramach KSU) na terenie całej Polski przedsiębiorcy i osoby rozpoczynające działalność gospodarczą mogą uzyskać informacje, porady i szkolenia z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej, a także uzyskać pożyczkę lub poręczenie. PARP prowadzi również portal KSU: [www.ksu.parp.gov.pl](http://www.ksu.parp.gov.pl). Partnerami regionalnymi PARP we wdrażaniu wybranych działań są **Regionalne Instytucje Finansujące (RIF)**.

**Instytut Partnerstwa Publiczno-Prywatnego (IPPP)**, jako niezależna fundacja (NGO) wspiera administrację samorządową i centralną w tworzeniu planów rozwoju infrastruktury i usług publicznych jak i w ich urzeczywistnianiu w drodze współpracy z sektorem prywatnym, szczególnie w drodze ppp i koncesji. Instytut PPP pomaga również sektorowi prywatnemu rozwijać działalność na rynku inwestycji publicznych – zwłaszcza w modelu partnerstwa publiczno-privatnego.

Celem statutowym Instytutu PPP jest krzewienie idei ppp w Polsce. Instytut PPP jest partnerem Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości w realizacji projektu systemowego PARP „Partnerstwo publiczno-privatne” finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 2.1. „Rozwój kadr nowoczesnej gospodarki”, Poddziałanie 2.1.3. „Wsparcie systemowe na rzecz zwiększenia zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw”.  
Więcej informacji: [www.ippp.pl](http://www.ippp.pl)